

ELS CINGLES

DE COLLSACABRA

3 euros

PUBLICACIÓ SEMESTRAL

TAVERTET

ANY XXVIII N° 58

DESEMBRE DE 2007

SUMARI

Editorial.....	1
La desaparició de la masoveria catalana / Antoni Pladevall i Arumí.....	2
L'etnobotànica, el coneixement popular de les plantes / Joan Carles Álvarez	4
Un supervivent anomenat llop / David Sarramitjana.....	6
Rapinyaires nocturns al Collsacabra / David Sarramitjana.....	9
Naixements i noms al Collsacabra els segles XVI i XVII / Rafel Ginebra	10
Els valors permanents de la natura / Enric Cirici	17
El ratpenat /M. Dolors Bagué i Cambra	19
Llorenç Torrado, les anècdotes d'un somriure / Ignasi Camps i Pulido	20
D'una Anglaterra victoriana a la Catalunya medieval / Tammy Abey	22
El pedró de Santa Llúcia de Rupit / Miquel Banús	24
Crònica de Collsacabra	26
Racó del poeta / Carme Tulon	30

Normes de publicació de "Els Cingles".

Els autors que vulguin publicar els seus treballs en aquesta revista, han de tenir present el següent:

- Els articles cal que estiguin escrits correctament en català i en format informàtic de mida DIN A4.
- Els peus de les il·lustracions i els noms dels seus autors aniran escrits en un full a part precedits d'un número que es repetirà a la fotografia o dibuix corresponent.

Portada: Els bonics colors d'aquesta tardor a la vall de Comalada, al Vallespir (Catalunya Nord), amb l'ermita de Sant Guillem de Combret a la part superior. Foto: Lluís González.

Contraportada: Fitxes de plantes per Carles Álvarez (l'herbolari de Sau) i fotos de Santi Jàvega.

Any XXVII, Núm. 58. Desembre de 2007

Redacció i administració:

Pl. Bisbe Guillem de Tavertet, 1. 08511

- TAVERTET

Tel. 93 856 52 24

E-mail: redaccio@elscingles.org

subscripcions@elscingles.org

egpages@yahoo.es

Pàg. web: www.elscingles.org

Director: Xavier Viladomat i Gil

Consell de redacció: Ernest Gutiérrez i Pagès,
Joan Soldevilla i Calvo, Anna Borbonet i Macià,
Lluís González i Ventura, Joan Reixach i Curtó,
Tammy Abei i Parris

Col·laboradors habituals: Jordi Sanglas i
Puigferrer, Jordi Gumí i Cardona, Rafel Ginebra
i Molins, Miquel Banús i Blanch

Correcció lingüística: Anna Borbonet i Macià

Maquetació i impressió: Gràfiques DIAC
Rda. Camprodon, 2 - 08500 VIC

Publicació a Internet: Jordi Mas i Caballé

Corresponsals: Rupit i Pruit, Miquel Banús;
Cantonigròs, Isabel Corominas.

La redacció no es fa responsable del contingut dels treballs que hi apareixen signats, ja que expressen l'opinió dels seus autors.

“Els Cingles” és una publicació de divulgació cultural editada per l'associació “Amics dels Cingles de Collsacabra” i es publica sense cap finalitat de lucre.

Dipòsit legal: B-8.390-79

Col·laboració: 3 €

Distribució de “Els Cingles”:

Amer: Llibreria Ca l'Olmo

Barcelona: Llibreria Quera

Cantonigròs: L'Estanc

L'Esquirol: Estanc La Baldufa
Llibreria El Detall

Manlleu: Llibreria Contijoch

El Quiosc de l'Assumpta
Benzinera Feixas Aulet

Roda de Ter: Llibreria Can Manolito
Benzinera Feixas Aulet

Rupit: Ca l'Ample

Sant Feliu de Pallerols: Santuari de la Salut

Tavertet: El Rebost de la Isabel
Casa Agneta

Torelló: Llibreria Xicoi

Vic: Llibreria La Tralla

Llibreria Pietx

Llibreria Muntanya de Llibres,

EDITORIAL

És un fet prou conegut i àmpliament comentat que Catalunya té una gran varietat de paisatges i una orografia complexa i diversa. Tenim en un espai de menys de 300 km, des de palmeres autòctones i platges naturals a importants avetoses, bedollars i glaceres als nostres Pirineus. Aquesta diversitat de clima es tradueix també en una important diversitat botànica i faunística que enriqueix el nostre entorn. La immensa humanització que sofreix el nostre país des de temps immemorial ha transformat el paisatge en gran part del territori. Per la riquesa paisatgística i biològica i el maltractament que ha rebut el país cal pensar en una protecció efectiva.

Actualment existeixen tres nivells de protecció: un primer nivell és el constituït per la normativa d'aplicació general a tot el territori, que conté disposicions amb contingut proteccionista, de compliment obligatori a qualsevol indret, amb independència de l'àrea concreta. Un segon nivell correspon precisament al Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN), que consisteix a establir sobre determinades zones que inclouen valors naturals d'interès general un règim jurídic destinat a garantir la conservació d'aquests valors enfront de la degradació potencial: urbanitzacions, pedreres, infraestructures, grans variacions de l'ús del sòl, abandó... És, doncs, una reserva del sòl amb valors naturals remarcables, que així és exclòs de transformacions importants. El tercer nivell de protecció és el constituït pels anomenats espais naturals de protecció especial, com són els parcs nacionals, parcs naturals, paratges naturals d'interès nacional i reserves naturals. Són espais que, tot i que també formen part del PEIN, precisen d'una regulació jurídica pròpia i d'una gestió individualitzada i acurada.

Acollint-se als aspectes proteccionistes, una bona part del Collsacabra i Guilleries és considerada PEIN, però des de fa poques setmanes una important finca del municipi de Tavertet, d'unes 300 ha, ha estat adquirida per la Fundació Territori i Paisatge i l'Avenc de Tavertet per tal de convertir-la en un espai natural que rebrà una especial protecció.

Alegrem-nos que per fi el terme de Tavertet, d'una estructura geològica i una cobertura vegetal extraordinàries, sigui protegit especialment en una zona on es troben les Roques Fosses i la Rocallarga, així com l'Espai dels Cingles de l'Avenc, que compta amb la presència d'ocells com l'aufrany i les gralles de bec vermell. No oblidem que encara al Collsacabra queden racons que mereixen rebre una atenció especial, com el bedollar de sobre el santuari de la Salut i la vall de Balà repartida entre Vilanova de Sau i Tavertet.

D'entrada, doncs, tots ens hem de felicitar per la bona notícia.

LA DESAPARICIÓ DE LA MASOVERIA CATALANA

Els masos ruïnosos o senzillament acabats d'abandonar conformen una estampa cada dia més familiar, més coneguda, quan anem a peu o transitem amb vehicle per camins i carreteres del nostre país. El que veiem: una teulada enfonsada, una paret esquerpada o només un munt d'enderrocs devorat per l'heura i les bardisses on es confonen parets, bigues i teules. La majoria d'aquestes cases de pagès ja enderrocades o a punt de fer-ho corresponen a les velles masoveries que havien estat habitades per masovers, és a dir, per pagesos que no eren amos ni de la casa on vivien ni de la terra que conreaven, però que hi havien residit durant dues, tres o més generacions, fins que les circumstàncies econòmiques adverses els van obligar a abandonar mas i terres.

El sistema de la masoveria havia articulat el món rural a la Catalunya Vella des del segle XVI fins a mitjan segle XX, moment en què, a partir dels anys 60, començà a experimentar una forta regressió. La mecanització progressiva del camp durant aquesta època va provocar un primer èxode de pagesos, sobretot de les comarques més de muntanya, cap als pobles i les ciutats del pla a la recerca de noves possibilitats, però el procés de desaparició dels masovers va sofrir una gran acceleració d'ençà dels anys 80, de manera que els pocs masovers que queden avui asseguruen que són els últims llogaters de la terra.

La subsistència de les masoveries, com la de les cases pairals, queda garantida amb l'obligació que tenen els pagesos de residir al mas, tal com proven les formes llatines *mansum*: mas i *mansonarius*: masover, totes dues procedents de *maneo*, "quedar-se, romandre en un lloc", de manera que els masovers són els manents, els

que han de viure i fer fermança en un mas concret. El prestigi d'una casa pairal –sovint antiga, gran, sòlida i dotada d'un arxiu familiar assortit que permet reconstruir la història del mas i de retop la de la contrada i la del país– sol mesurar-se pel nombre de masoveries, cases sempre més petites i de menys qualitat, que en depenen.

Les relacions contractuals entre propietaris i masovers més freqüents són l'arrendament i la parceria, és a dir, el pagament d'una renda anual fixada d'antuvi al marge del rendiment real de la finca, i el pagament d'una part dels guanys reals obtinguts de tots els productes agraris (el 33, el 40 o el 50 % de les collites de blat, ordi, civada, patates...). La parceria és un sistema molt implantat a la Catalunya Vella, sovint poc evolucionat i abusat per als masovers, i regulat per dues dates clau: el dia 15 d'agost, que marca l'inici de l'Any Agrari i, per tant, de la renovació automàtica o de la rescissió del contracte, i el dia 1 de novembre, Tots Sants, la jornada tradicional en què el masover passa els comptes de tot l'any amb el propietari.

L'abandonament de les masoveries obeeix a causes diverses, la majoria de caire econòmic: el desnonament del masover a càrrec del propietari per morositat; negociació de la renda o reconversió econòmica de la finca; la venda de la mateixa sense opció d'acollir-se al dret de retracte; la recerca d'una millora laboral fora del camp (ofertes industrials i de serveis); l'arribada de la jubilació sense relleu generacional; o simplement la malaltia o la mort precoç dels masovers.

Les xifres de l'abandonament rural durant els últims anys són alarmants i mostren de sobres la desaparició imparable dels masovers. El sindicat Unió de Pagesos afirma que 1.500 pagesos, la

FORMATGERIES ARTESANES
DE CANTONIGRÒS

Ctra. de Vic a Olot, Km
24
08569 Cantonigròs
(Osona-Barcelona)
Tel. 93 852 50 06

Restaurant
COLL DE CONDREU

Ctra. Vic-Olot
Tel i Fax 972 44 43 19
17166 SUSQUEDA (Girona)

majoria masovers, abandonen el camp anualment a Catalunya, de manera que els pagesos representen actualment menys del 2 % de la població activa catalana (contra el 8% de 1980). Més dades: comparant els censos agraris de 1989 i 1999, publicats pel Centre d'Estadística de Catalunya, es dedueix que si durant aquesta dècada el nombre d'explotacions agràries de règim general s'ha reduït un 33% (de 112.000 a 76.000), la reducció concreta del nombre d'explotacions menades per masovers parcners suposa un 60% (de 12.000 a 5.000), índex que, segons dades de 2003, assoleix el 77% (de 5.000 a 2.800). La Fundació Mas i Terra, altrament, elabora actualment un catàleg molt ambiciós de tots els masos abandonats (el Solsonès en comptabilitza 345 (40%); la Garrotxa, 164 (23%), etc.). La pagesia, per tant, representa el sector econòmic més castigat del país, i comarques tan marcades per la masoveria com Osona, el Bages o el Solsonès en pateixen les conseqüències d'una manera especial.

L'abandonament dels masos, generalment masoveries, implica un ventall de pèrdues de tot ordre que reforça la crisi general del camp. Aquestes pèrdues són de tipus personal (revés emocional causat per l'arrelament del pagès a la terra), laboral (gran preocupació si el pagès es troba encara en edat laboral), arquitectònica (desaparició de masos bellament integrats en l'entorn rural), ecològica (perdem constructors del paisatge, ordenadors del territori), gastronòmica (ens quedem sense productors d'aliments de qualitat), lingüística (perdem una massa d'excel·lents parlants, conreadors insubstituïbles de la rica i sonora llengua viva) i, en darrer terme, cultural (s'acaba una manera de viure basada en el respecte envers la natura, la solidaritat, tenir paraula...).

La crisi del camp català –i de l'agricultura en general– és un fet que esquitxa tots els pagesos, tant els propietaris com els masovers, però òbviament els masovers són els més vulnerables. Els propietaris poden afrontar, sovint amb disgust, els problemes econòmics recorrent a estratègies de supervivència com la ramaderia intensiva i la reconversió econòmica apostant pels serveis i l'oci en general com la restauració, l'hoteleria, el turisme rural, les cases de colònies o els camps de golf. Als masovers, en canvi, només els queda l'opció de marxar. Els propietaris salven el mas familiar, però no poden fer-se càrrec de les masoveries. Els pagesos propietaris es poden reciclar, però els pagesos masovers desapareixen de manera imparable.

La masoveria està vivint una autèntica agonia després de segles d'història ininterrompuda. Si es compleixen les temences dels seus mateixos protagonistes, només falten vint o trenta anys perquè entonem el rèquiem corresponent. Tot apunta que anem, dissortadament, en aquesta direcció.

Antoni Pladevall i Arumí

Masovers de l'Estanyol, antiga masia del Brull (Osona).

Autor: Alfons Serrahima, 1923

Estudi de la Masia Catalana (CEC) 28/14-28

L'ETNOBOTÀNICA, EL CONEIXEMENT POPULAR DE LES PLANTES

L'etnobotànica és un àrea científica multidisciplinària que s'ocupa de les relacions entre les societats humanes i les plantes. El nom va ser proposat per Harshberger a l'any 1896 i hi queda clar la vocació d'un coneixement plural entorn de les plantes, que inclou moltes vegades la incursió, des de la formació inicial del naturalisme o de la biologia, en l'antropologia, l'etnografia i/o la lingüística.

Els etnobotànics recorren el país, parlen amb la gent, s'interessen pel coneixement dels més grans i d'aquells que fan un ús racional dels recursos que ha proporcionat la natura des de l'inici de la humanitat, sobretot en aquells indrets, que per les seves particularitats geogràfiques, han hagut de desenvolupar estratègies de supervivència adaptades al medi.

Avui, l'estudi etnobotànic està contribuint al redescobriments d'espècies vegetals que havien quedat arraconades i en alguns casos pràcticament oblidades i en perill d'extinció. També permet conservar el patrimoni cultural i natural que encara és present en persones de força edat. D'altra banda, aquesta investigació és la primera etapa de la bioprospecció

o recerca de formes d'aprofitar i gestionar la biodiversitat natural del nostre país, i serveix de base en descobriments químics, farmacològics, bromatològics i d'altres menes que en ocasions poden conduir a noves fonts de medicaments, aliments i altres elements de benestar per a la humanitat.

El treball d'un etnobotànic consisteix a consultar persones, recol·lectar exemplars de plantes i identificar les plantes de les quals es parla en la bibliografia internacional reconeguda sobre algunes de les seves propietats i usos. Per poder extreure tan valuosa informació, els estudiosos mantenen converses, de vegades llargues i repetides, amb la gent informant, i procuren assabentar-se de com preparen, conserven i administren algunes de les plantes que utilitzen, així com quines opinions en tenen de cadascuna i per què les usen.

Quan es fa un inventari es detallen totes les referències sobre plantes i no únicament aquelles destinades a l'ús alimentari o medicinal; també és força important el coneixement sobre toxicitat, o les possibilitats d'aprofitament forestal, mel·lífer o artesanal,

	I	PM	PA	PND	UND	N	NND	IE	IUC
Cerdanya	55,0	234,0	68,0	23,0	599,0	480,0	164,0	15,0	30,4
Montseny	80,0	351,0	80,0	17,0	501,0	1027,0	446,0	23,2	43,4
Guilleries	28,0	158,0	46,0	5,0	105,0	335,0	80,0	20,0	87,0
Alta Vall Ter	60,0	220,0	100,0	5,0	117,0	454,0	66,0	16,1	68,6

I: nombre d'informants. PM: nombre de plantes medicinals. PA: nombre de plantes alimentàries. PND: nombre de plantes no documentades prèviament. UND: nombre d'usos no documentats prèviament. N: nombre de noms populars. NND: nombre de noms no documentats prèviament. IE: índex d'etnobotanicitat (Portères 1970) o percentatge de plantes de la flora d'un territori amb usos populars. IUC: índex d'ús respecte de les citacions (Muntané 1991, Bonet et al. 1999) o percentatge de plantes mencionades pels informants que són realment usades.

automecànica
ferrer
taller de reparacions

tel. 93 856 81 04 carrer sant martí, 21
mòbil 689 520 597 08511 l'esquirol
jferre@cecauto.com Sta. ma. de corcó

L'Avenc
Tavertet 08511
Barcelona
info@avenc.com

L'Avenc
DE TAVERTET

així com aquelles usos tradicionals de tipus religiós, màgic o ritual.

Segons un treball publicat el març d'aquest any 2007. *La recerca en etnobotànica a Catalunya: objectius, mètodes, zones estudiades i alguns resultats i comentaris generals*, fet per Joan Vallès (Laboratori de Botànica, Facultat de Farmàcia. Universitat de Barcelona), i realitzat en diferents indrets propers, es pot observar la quantitat d'usos que es desconeixien sobre algunes de les plantes remeieres més utilitzades al país.

Dels estudis fets es pot concloure que els coneixements de la gent del país sobre els usos de les plantes, és gran i encara és manté viu, però que es troba en una fase de desaparició i si no es fa algun plantejament de recuperació, caurà en oblit. Cal fer, urgentment, inventaris sobre la flora de casa nostra i els usos etnològics que n'ha estat fent la gent en el transcurs de la història. Aquest saber forma part de la cultura, i per extensió, de la humanitat, salvar-

Tallamanats
Foto: Joan Carles Álvarez

lo és conservar l'essència mateixa de l'ésser humà i de les seves tradicions.

Actualment al Collsacabra, al Cabrerès o a les Guilleries, els estudis han estat incipients i fóra convenient encetar un projecte de recuperació d'aquest saber, per tal de garantir la conservació d'aquest patrimoni humà, cultural i tradicional.

Joan Carles Álvarez i Rey
Director de l'Herbolari de Sau

CABRERÈS
HOSTAL DE MUNTANYA

www.cabrereshostal.com

C. Major, 26 | Tel. 93 856 50 22 | Mob. 649 927 666
Fax 93 856 50 22 | 08569 Cantonigròs

SOTACINGLES

Serveis Culturals - Activitats - Excursions
Xerrades - Conferències - Cursos - Exposicions
Rutes de natura, botàniques, turístiques i culturals

Herbolari de Sau

Plantes Medicinals i Aromàtiques
Fitoteràpia i Aromateràpia
Olis Essencials i Productes Naturals
Tisanes i Infusions

www.herbolariadesau.com
www.herbolari.com

Santa Maria, 16 08519 - Vilanova de Sau
Telèfon / Fax 93 884 71 04
www.solacingles.com info@solacingles.com

RESTAURANT
CAN BAUMES

C. de Baix, 2 Tel. 93 856 52 07
08511 TAVERTET

REPARACIÓ DE COTXES

Josep
Juanteny

Taller: C. Pedró, s/n Tel. 93 856 83 27
SANTA MARIA DE CORCÓ

Els Cingles Apartaments Turístics

Pg. Jaume Balmes 15-17 - Tavertet - Tel 629 082 099
www.elscingles.com - info@elscingles.com

LA TORRE
DE LA VALL
TAVERTET

Telèfon 609 37 52 59, www.torredelavall.com

UN SUPERVIVENT ANOMENAT LLOP

Després de tres segles de persecució, que va desencadenar el seu extermini a Catalunya, s'emprenen ara accions per ajudar al retorn natural del llop, aquest majestuós cànid, a les zones d'alta muntanya del nostre país.

El llop (*Canis lupus*) és una espècie capaç de sobreviure a tota mena d'ambients. No és cap àngel ni cap dimoni, sinó un depredador que intenta sobreviure, generalment en espais ocupats per l'home. El llop va aparèixer, igual que nosaltres, fa uns 2 milions d'anys, i només ha estat fora de les nostres regions durant uns 100 anys, és a dir, 4,3 segons si la seva història es reduís a un sol dia.

Si tinguéssim la sort de veure un llop, el reconeixeríem ràpidament. El seu aspecte és similar al d'un gos pastor alemany, amb una coloració general gris marronosa, amb el llom, el coll i la cua coberts d'un pelatge més fosc i amb un traç blanc a les galtes; sovint, a la part anterior de les potes davanteres hi té una línia fosca longitudinal que pot arribar a l'alçada del pit. La seva actitud, amb el cap cot, la cua baixada i desplaçant-se amb un trot característic, són les qualitats que ens permeten distingir-lo.

A Catalunya, però, és gairebé impossible veure'n, ja que només n'hi ha algun exemplar. En canvi, és força probable trobar-se amb un gos feréstec dels molts que sobreviuen per la natura sense cap control, després de ser abandonats irresponsablement pels seus propietaris.

El llop, a finals del segle XIX encara era present arreu de Catalunya. Una clara mostra d'això són els centenars de topònims que hi ha arreu de la geografia catalana que certifi-

quen aquesta omnipresència llopera. Pensem sinó en Cantallops (Alt Empordà), el puig de Llops (Garrotxa), el penyal del Llop (Osona), el collet dels Llops (Montserrat) etc. La mala fama i el misteri que l'ha envoltat i l'envolta n'han fet un mite de la por. Hi ha moltes rondalles sobre la por que feia el llop, però la més coneguda arreu és la del conte de *La Caputxeta Vermella*, on es simbolitza l'astúcia i la maldat de la "fera". Àvies, avis, mares i pares encara fan servir el nom del llop per fer por als infants per tal de fer-los creure. Molt poques vegades el llop ha estat tractat com es mereix. Per posar-ne un exemple ben conegut, podem parlar del cas de Sant Francesc d'Assís, que el considerava un "germà".

L'ús d'armes de foc i d'una cacera incontrolada a partir del segle XVIII, va produir l'eradicació de molts ungulats (cérvols, isards, daines, senglars...), font principal d'aliment dels llops, fet que va provocar que aquests i d'altres depredadors haguessin de sobreviure atacant amb més freqüència els ramats, sobretot els de cabres i ovelles, més vulnerables.

Aquests atacs van provocar que a Catalunya, igualment que a molts altres indrets, es promogués una campanya per perseguir-lo i caçar-lo. D'aquesta manera, el llop va ser intensament perseguit per l'home durant els segles XVIII i XIX. Es feren grans batudes i s'inventaren tota mena de paranys (un d'aquests consistia en fer un pou de més de tres metres de fondària –les lloberes o llobateres–, el qual era tapat amb branques i on sovint s'hi posava un esquer que atreia el llop que, atrapat dins el parany, era mort a cops de pedra, a trets d'es-

Hostal Collsacabra

BAR-RESTAURANT • HABITACIONS

Passaig de les gorgues, 6 Tel. 93 856 81 53
08511 SANTA MARIA DE CORCÓ - L'ESQUIROL

Hostal Can Nogué

C. del Mig, 2
Tel. 93 856 52 51
TAVERTET

copeta, amb forques, etc.). S'ha de subratllar que la guerra contra la "fera" es va dur fins a l'extermini, i l'ús de l'esticnina (un verí molt eficaç) va contribuir-hi enormement. Tal com es descriu en el *Tratado de caza* (1825) "... el método más sencillo es usar la nuez vómica, que por otro nombre la llaman "matalobos", y que se encuentra en las droguerías y boticas".

Si bé el llop en general es va extingir a finals del segle XIX, consta que a l'any 1935 es va capturar el darrer llop a Catalunya. Segons Martí Boada, la desaparició del llop "significà el control definitiu de l'home en el paisatge".

Però a l'actualitat hi ha la presència d'uns pocs exemplars a Catalunya provinents del nord d'Itàlia, del Parc Natural dels Abruços. Aquesta expansió ha estat possible mercès a l'augment de les poblacions de les seves preses, a l'abandó de l'ús de verins i a la nova política de gestió ambiental a nivell d'Europa. Al cap d'uns 70 anys aproximadament, amb el seu retorn a terres catalanes obté, mig d'amagat, una victòria contra els seus antics enemics. A la Península Ibèrica, per fortuna, el llop s'ha mantingut en indrets com Castella-Lleó, Galícia, Astúries, Extremadura, Sierra Morena i Portugal; i en les últimes tres dècades (a partir dels anys setanta) ha tornat a tre-

pitjar Biscaia, Àlaba, Guadalajara, La Rioja i de manera ocasional Aragó. D'aquesta manera, en els llocs on el llop no s'ha exterminat, s'ha aconseguit, no sense esforços, la convivència entre homes i llops, i l'evolució conjunta en els temps actuals.

Avui en dia, la ramaderia, a la majoria d'indrets de Catalunya, concentra en una petita superfície un nombre important d'animals, tancats en recintes o deixats lliurement en pastures de muntanya una part de l'any i sense vigilància, ja que el llop va ser exterminat. Però el retorn a la serralada pirinenca del llop fa que aquests animals domèstics siguin vulnerables als predadors i per això es fa necessari tornar a fer servir el gos de protecció de ramats. S'ha demostrat que la majoria d'atacs provocats per llops es concentren en ramats de pocs propietaris i això moltes vegades és degut que són ramats que estan poc o gens vigilats.

En entorns ramaders on hi ha la presència del llop s'han utilitzat mètodes per poder prevenir o minimitzar els atacs per part del llop als ramats. Com exemples podem citar la zona de Zamora, on s'utilitzen les "corralas", uns recintes on es tanquen els ramats durant la nit, els quals estan suficientment condicionats per prevenir l'atac dels llops.

Tres llops
Foto: David Serramitjana

Un dels altres èxits en la prevenció dels atacs, rau en la utilització de gossos pastors, el gos de Muntanya dels Pirineus, en el cas de Catalunya. El mastí, avantpassat llunyà del llop, és un gos que s'ha adaptat molt bé a la difícil tasca de vigilar els ramats de xais i cabres. Aquest gos de protecció, si és ben seleccionat i ensenyat, acaba essent lleial, o sigui que no mata, lesiona, o molesta els animals del ramat. Per tant, el seu comportament de predador acaba essent escàs o nul. El bon gos pastor acaba associant els animals del ramat com els seus germans o inclús els seus pares, i per tant esdevé un membre més de la seva família, la qual defensarà enèrgicament. Per ajudar-se en cas d'atac, aquests gossos utilitzen uns grans collars plens de punxes ("carlancas" en castellà).

Un altre bon defensor del ramat és el ruc o ase (somera), tot i que aquests animals s'han utilitzat moltes menys vegades com a protectors dels ramats d'ovelles o cabres. Són molt bons vigilants i sensibles als canvis, i avisen amb crits, audibles a uns quants quilòmetres. A la majoria de rucs, però, no els agraden els cànids a no ser que els coneguin, i això fa que acostumin a ser molt agressius contra aquests cans desconeguts i que puguin intervenir en la defensa directa del ramat per fer marxar al predador: el persegueixen, el mosseguen i li llancen cosses. A més, els rucs tenen el gran avantatge de poder córrer mentre segueixen donant cosses amb una o fins i tot les dues cames posteriors, trepitjar

amb les anteriors, i també poden girar-se a gran velocitat i atacar el cànid amb el cap cot i les orelles enganxades al clatell.

Fundació Fauna té pensat treballar properament en aquesta línia, per desenvolupar amb l'ajuda de rucs la defensa dels ramats a l'alta muntanya. A més té l'avantatge que no ha d'ésser ensenyat com en el cas del gos pastor, ja que el ruc ho fa instintivament. L'altre gran avantatge és que un ruc pot viure fins a 45 anys. Si bé el llop a Catalunya no és una espècie cinegètica com en altres comunitats, per sort seva, tampoc està regulat per cap llei que el protegeixi, com succeeix amb altres espècies presents en el territori català.

Per aquest motiu, Fundació Fauna presenta el *Projecte Llop*, amb el qual es vol aconseguir que el Parlament de la Generalitat de Catalunya consideri el llop com una espècie novament present a Catalunya i que sigui declarada espècie protegida per Llei.

Per poder presentar al Parlament una modificació de Llei, és necessària la contribució de molta gent, motiu pel qual Fundació Fauna demana col·laboració i suport a particulars i entitats per aconseguir aquest objectiu.

David Serramitjana
Director de la Fundació Fauna

Nota: Per a més informació de la campanya:
www.fundaciofauna.org/campanyallop.htm

El Quintà
CASA RURAL INDEPENDENT

Joan Verdguer Caralt
676 821 671

c. de Baix, 22 - Tel. 93 886 38 60
08511 Tordera (Osona)
casarural@elquinto.com
www.elquinto.com

Manya, 3
Tel. 93 852 20 86
08569 RUPIT I PRUIT

JCP
pintura

Josep Comajoan

Major, 56
Tel. 93 856 85 45
08511 L'ESQUIROL - STA. M. CORCÓ

RAPINYAIRES NOCTURNS AL COLLACABRA

PROJECTE MUSSOL

Durant molt de temps, els rapinyaires nocturns han tingut una mala fama injustificada. Considerats senyals de mal auguri (bruixeria, animals diabòlics), possiblement pels seus crits fantasmagòrics, pel fet d'habitar la fosca nit o per supersticions populars, han estat perseguits i caçats. No obstant això, juguen un paper simbiòtic amb els humans molt important, ja que són uns bons controladors naturals de les poblacions de rosegadors dels llocs on habiten.

El Projecte Mussol ha estat dissenyat a causa de la dificultat que tenen la majoria de poblacions de rapinyaires nocturns per trobar llocs idonis per a la seva reproducció. Això ha estat així a conseqüència dels canvis que s'han produït en el medi, durant aquests darrers segles, que han fet disminuir una gran quantitat d'espais que havien estat ecosistemes naturals d'aquests animals.

La major part de boscos del Collacabra i de la Vall de Sau són hàbitats potencials per a les diferents espècies de rapinyaires nocturns. La sobreexplotació forestal ha fet que el nombre d'arbres vells, decrepits o morts sigui molt escàs. S'ha de tenir en compte que aquests arbres són idonis per a la cria de moltes d'aquestes aus. Per això, fa falta proporcionar alternatives a aquestes aus perquè puguin trobar espais adequats que facilitin la seva reproducció. Tampoc no hem d'oblidar la dependència d'algunes d'aquestes espècies de les construccions rurals obertes, cada vegada més escasses pel canvi d'ús del medi rural.

Els objectius del Projecte Mussol de forma immediata, són:

- Creació d'espais de cria per a rapinyai-

res nocturns mitjançant la col·locació de nius dissenyats especialment per al projecte

- Seguiment de l'ocupació de nius.

En una segona etapa es preveu:

- Cens de rapinyaires nocturns.
- Programa educatiu per a fomentar el respecte a la natura i en particular als rapinyaires nocturns.

David Serramitjana
Director de Fundació Fauna

Instal·lant un niu de mussol comú, a Rupit.

Foto: David Serramitjana

 FEIXAS
AULET

Estacions de Servei
Distribució de Gasoil
Tel. 93 850 01 21

NAIXEMENTS I NOMS AL COLLSACABRA ELS SEGLES XVI I XVII. L'EXEMPLE DE TAVERTET, 1557-1700

El registre civil, que recull sistemàticament els naixements, els matrimonis i les defuncions de totes les persones, no s'implantà de manera general fins el 1871 (encara que alguns municipis tenen registres municipals uns quants anys anteriors). En els períodes anteriors, l'única font que recull sistemàticament aquests fets demogràfics són els registres parroquials. Aquests llibres, regulats especialment a partir del concili de Trento, en el nostre país es generalitzen a finals del s. XVI o sovint a principis del XVII, tot i que algunes parròquies n'han conservat d'anteriors.

Pel que fa al Collsacabra, les parròquies d'aquesta àrea no han estat gaire afortunades pel que fa a la conservació d'aquests llibres. A la parròquia de l'Esquirol, com a Pruit, els registres parroquials foren destruïts durant la Guerra Civil; els de Sant Julià de Cabrera, Sant Bartomeu Sesgorgues o Cantonigròs no són anteriors a la segona meitat del s.XIX, mentre que els de Sant Joan de Fàbregues/Rupit comencen el 1575 però tenen llacunes molt rellevants el segle XVII. És Tavertet la parròquia del Collsacabra que ha tingut més fortuna pel que fa a la conservació de les sèries de llibres parroquials que proporcionen informació demogràfica sistemàtica (llibres de baptismes, matrimonis i defuncions). Els llibres de la parròquia de Tavertet (que inclouen la parròquia de Sant Miquel de Sorerols, sufragània de Tavertet des d'abans del s.XV), comencen el 1557 i no tenen interrupcions, i són per tant els únics llibres de les parròquies del Collsacabra que ens permeten fer un seguiment con-

tinu pel segle XVI (la segona meitat), i el segle XVII.

És per això que centrem aquest article en els llibres de Tavertet, per fer una petita anàlisi dels baptismes, concretament de l'evolució del nombre de naixements i els noms imposats a les criatures¹.

Els llibres de baptismes recullen, en sentit estricta, l'administració del sagrament del baptisme, però tenint en compte la mentalitat de l'època i l'eficient control de la vida local i comunitària que en aquella època tenia l'església, es poden assumir directament com a registres de naixements ja que només col·lectius itinerants d'extrema marginalitat podien sostreure's a la tradició/obligació social o moral de batejar els recent nascuts, sense que probablement fos ni tan sols necessària cap forma de coerció per part dels eclesiàstics.

Els llibres de baptismes, així, es pot considerar que recullen sistemàticament tots els naixements que han tingut lloc en el terme parroquial. Recullen fins i tot aquells naixements en què el nadó neix mort o que mor eixint de néixer sense tenir temps de ser portat a les fonts baptismals (cal tenir en compte que en aquella època i encara fins fa ben poques dècades, les criatures eren batejades habitualment l'endemà del naixement, o fins i tot el mateix dia). En els casos de mort en o abans del part la criatura és batejada d'urgència per la llevadora o per alguna altra persona present, sense que se li imposin noms, però aquest bateig és també recollit en el llibre (si el nen finalment sobreviu prou és portat a l'església

La Formatgeria

Bar Restaurant PUNTÍ

CUINA CASOLANA

Tancat el diumenge al vespre i el dilluns tot el dia

Ctra. de Vic a Olot, Km 24
08569 Cantonigròs
(Osona-Barcelona)
Tel. 93 852 50 69

VIC STA. MARIA DE CORCO CANTONIGRÒS OLOT RUPIT

FORN DE PA

Josep Ma. Soler

C. Major, 89
Santa Maria de Corcó- l'Esquirol
Tel. 93 856 80 79

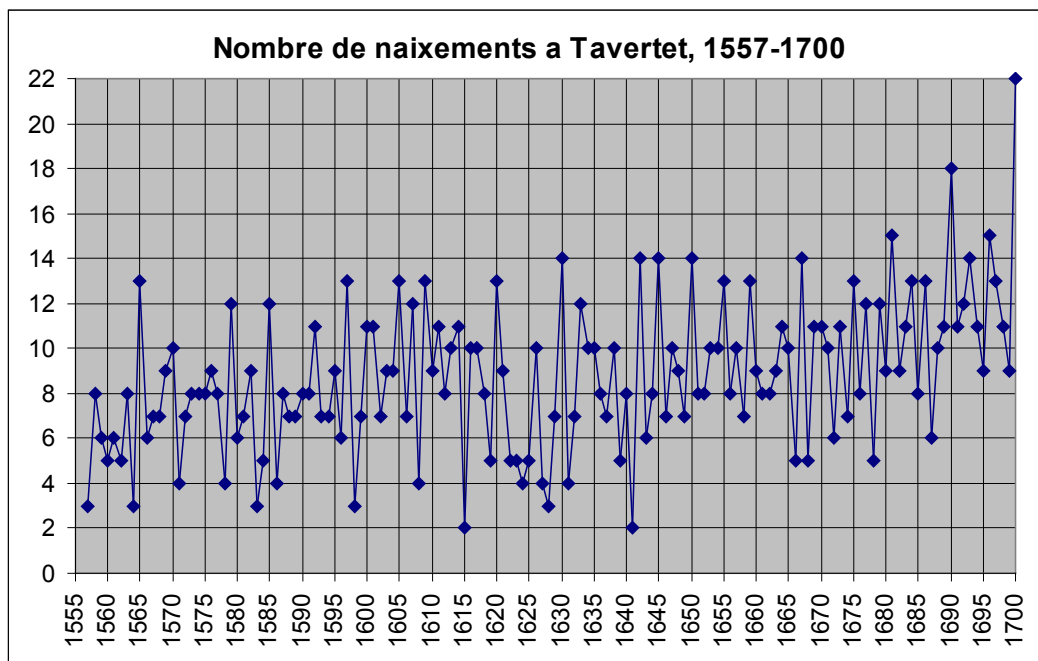

i se li administra el baptisme sub condicione, suplint les cerimònies que no s'havien pogut efectuar en el bateig d'urgència i imposant-li els noms).

Evolució dels naixements a Tavertet, 1557-1700

L'estat de la primera pàgina del primer llibre de baptismes conservat no permet esta-

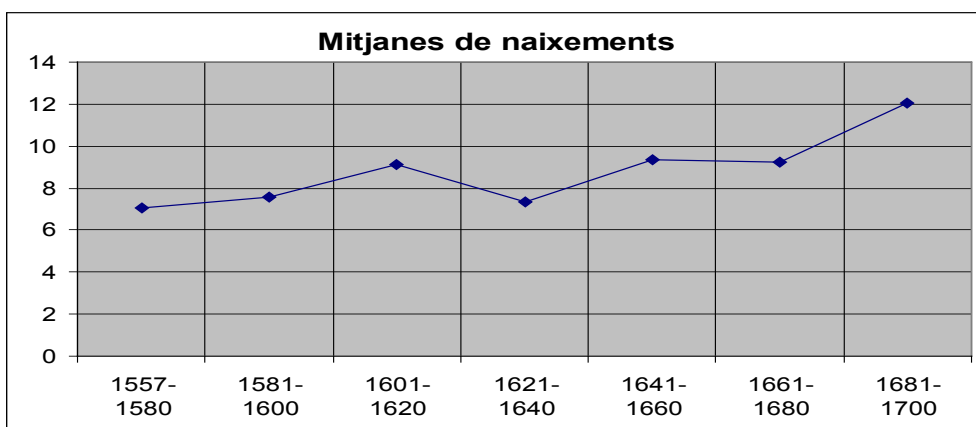
blir amb exactitud el mes del primer baptisme que recull, però sí que permet establir l'any, 1557. Per aquest any recull 3 baptismes però no és segur si recull tot l'any. A partir d'aquí sí que es poden seguir de manera sistemàtica tots els moviments, i pel període esmentat el total de naixements registrats a la parròquia de Tavertet és de 1.264. La dinàmica és la que indica la gràfica següent:

Per valorar aquestes dades cal tenir en compte que el 1553, poc abans de l'inici de la sèrie, els termes de Tavertet i Sorerols comptaven amb un total de 27 llars o focs², i que cap al final del període, el 1719 consten per Tavertet (inclòs Sorerols), 58 llars i uns 324 habitants³ (més del doble, per cert, que la població actual, que a 1 de gener de 2006 era de 155 habitants).

Com es veu en la gràfica, tot i oscil·lacions significatives, que van des de 2 a 22 naixements per any, l'evolució segueix una línia lleument ascendent, especialment a partir d'aproximadament 1640.

La mitjana al llarg de tot el període és de 8,778 naixements per any, però resulta més significatiu veure l'evolució de les mitjanes en períodes de 20 anys:

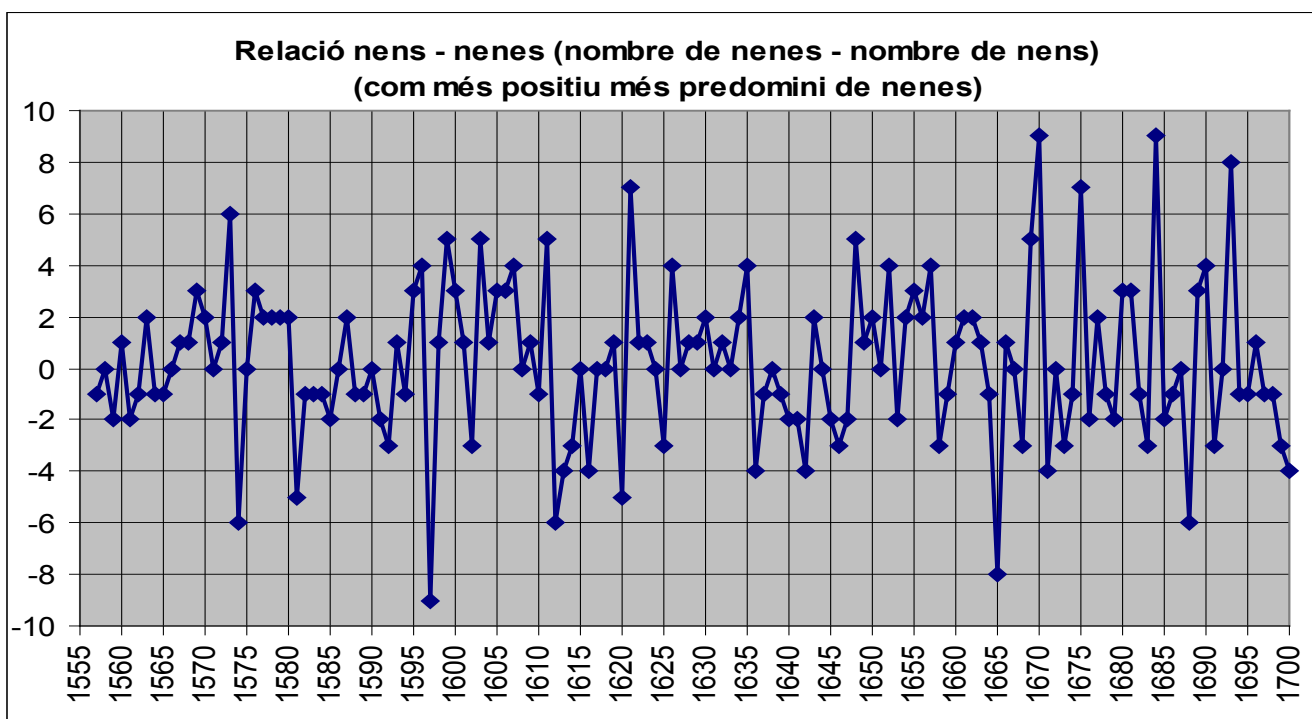

La dinàmica dels naixements no sembla seguir una pauta molt clara si intentem vincular-la amb els fenòmens típics o tòpics del període com podrien ser immigració francesa a finals del XVI, bandolerisme, guerra dels Segadors 1640-1652, algunes epidèmies com la de 1652 que vàrem tractar en un article anterior⁴ o els reiterats i greus conflictes amb França de finals de segle. En general tots aquests fenòmens "històrics" acostumen a tenir un efecte demogràfic molt puntual i centrat en les defuncions, sense afectar les grans tendències, que depenen més d'evolucions progressives de conjuntura econòmica, i afectant de manera molt més imperceptible el nombre de naixements, tal com demostra la gràfica. De fet, aquesta mena de conjuntures puntuals, sobretot les epidèmies, influeixen en la mortalitat de les criatures nascudes (com les que recullen els llibres que analitzem), com també afecten especialment les persones grans i aquelles ja afeblides per malalties, però afecten menys les dones en edat fèrtil i per tant a la dinàmica reproductora de la comunitat, que com es demostra en la gràfica segueix una tendència pròpia, i les oscil·lacions probablement deriven més de causes de caire sociofamiliar.

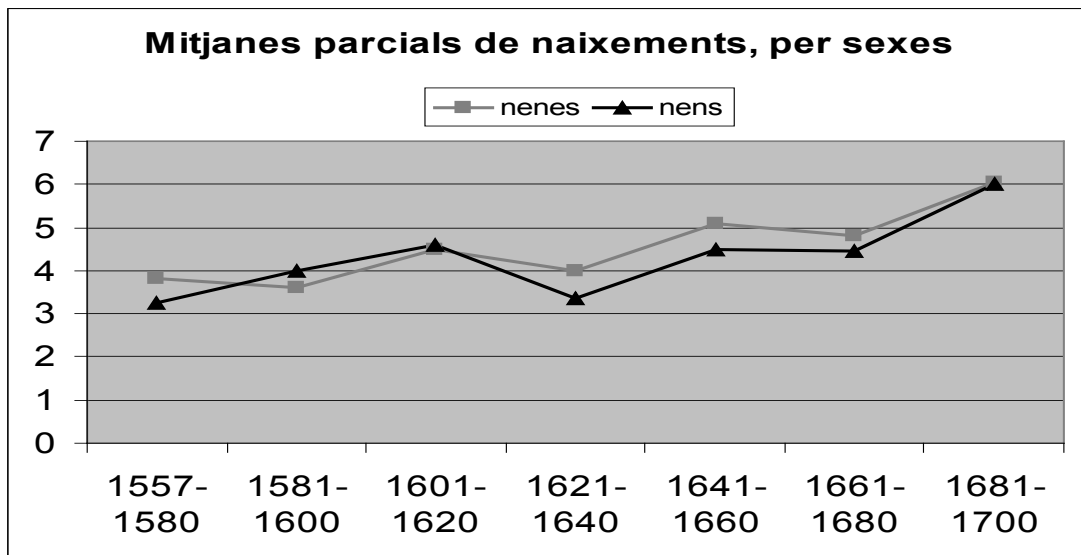
Analitzant les oscil·lacions, tot i la forquilla prou ampla, de 2 a 22 batejos anuals, el cert és que del total de 144 anys n'hi ha 90 en què hi ha entre 7 i 12 baptismes. Només en 12 anys hi ha menys de 5 baptismes, i només en dos anys hi ha més de 15 baptismes. El nombre de batejos més repetit, el que en estadística s'anomena "moda", és de 8 batejos en un any, que es dona, com es pot seguir en la gràfica, en 21 anys, corresponent gairebé a la mitjana que hem vist.

El valor extrem de 22 anys de l'any 1700 que tanca el període deixa amb el dubte de si els primers anys del XVIII es mantenen aquestes dades tan espectaculars, i el cert és que pels anys següents, de 1701 a 1707, les xifres de naixements a Tavertet es mantenen a la banda ben alta, amb, respectivament, 21, 14, 18, 17, 17, 17 i 14 naixements, tot i que aquests anys agafen ja el principi de la guerra de Successió, que de nou hauria tingut poca rellevància demogràfica a nivell local.

Pel que fa al gènere, del total de 1.264 naixements del període, 648 són nenes (51,27%), i 616 són nens (48,73%). El lleu predomini general de les nenes es distribueix, tanmateix, de manera irregular. Així, la relació entre naixements de nenes i naixements de nens és la següent:

La lectura és potser més fàcil si, com hem fet abans, agrupem les dades en períodes de 20 anys, com s'indica en el gràfic superior.

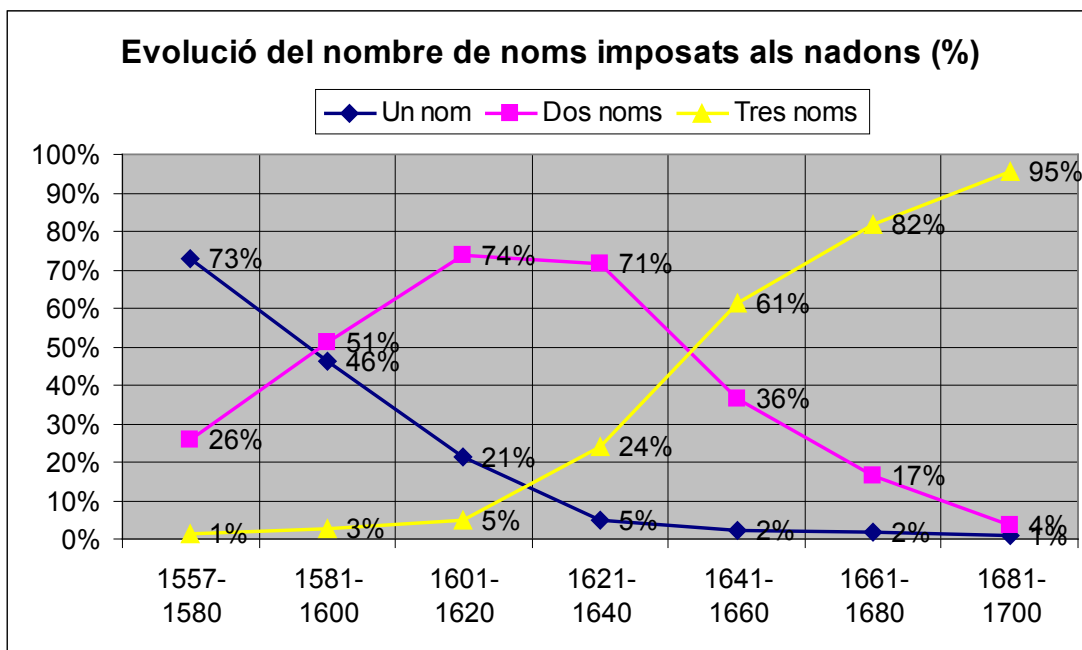
Així, tot i que sigui més freqüent un lleu predomini del naixement de nenes, tampoc no és una norma fixa.

Els nombre de noms imposats als nadons

Tot i que és o ha estat tradicional en les nostres contrades la imposició, en el bateig, de tres noms, aquesta tradició no és encara consolidada en el període que tractem. Si bé ja el 1562 trobem un nen al qual se li posen tres noms (Joan, Pau i Montserrat, que en aquesta època era nom masculí), fins al 1600 trobem

només sis batejos amb tres noms. De fet, inicialment fins i tot el fet de posar un segon nom resulta inhabitual. La presència del segon nom està bastant consolidada ja en entrar al s.XVII, mentre que la presència del tercer nom no es consolida abans de 1640.

En el total del període, dels 1.264 baptismes n'hi ha 249 amb un sol nom (19,70%)⁵, 469 amb dos noms (37,10%) i 546 amb 3 noms (43,20%), però el resultat global és falsejat pel major nombre de naixements en el període en què ja s'han consolidat els tres noms, i en aquest sentit resulta molt més significatiu veure l'evolució en percentatge per períodes de 20 anys, que dibuixa molt clarament l'evolució cap als dos noms i cap als tres noms:

Els noms imposats

Cal diferenciar entre els noms posats en primer lloc, que per norma general són els que acaben sent els noms utilitzats per la persona (encara que hi ha excepcions), i els noms en segon i tercer lloc, que tenen un caràcter més testimonial o devocional. Hi ha noms que tenen certa prèdica com a noms secundaris i però no tant com a primer nom. En conjunt els 1.264 baptismes proporcionen, si comptem tant primers com segons i tercers noms, un total de 2.826 noms.

Pel que fa als noms de nen, els noms posats en primer lloc, agafant només els de més de 10 recurrències tenim:

<i>Primers noms de nen</i>			
Joan	126	Miquel	34
Pere	97	Jaume	31
Antoni	54	Bernat	23
Segimon	49	Bartomeu	18
Francesc	38	Gaspar	16
Josep	37		

Com es veu són pocs noms els que agrupen un bon nombre de recurrències. Amb menys de 10 hi hauria, per ordre de freqüència, Cristòfol, Gabriel, Salvador, Tomàs, Feliu, Jacint, Jeroni, Onofre, Rafel, Llorenç, Marià, Silvestre, Esteve, Salvi, Sebastià, Vicenç, i, amb un sol nen, Eudald, Felip, Gregori, Guillem, Mateu, Montserrat, Ramon, Romà i Simeó.

Si agafem el total de noms (primers, segons i tercers), la freqüència varia. Agafant només els de més de 20 recurrències tenim:

<i>Noms de nen (pres-cindint de la posició)</i>			
Joan	326	Jaume	48
Josep	143	Isidre	40
Pere	115	Cristòfol	37
Francesc	90	Bernat	34
Miquel	77	Gaspar	25
Antoni	59	Bartomeu	23
Segimon	52	Eudald	22

Es manté el domini dels Joans, i aquí, els Josep, que com a primer nom estava en sisena posició, passen a ocupar la segona.

Pel que fa a noms de nena, de nou veiem primer els primers noms més freqüents (amb més de 10 recurrències):

<i>Primers noms de nena</i>			
Maria	241	Caterina	19
Margarida	57	Miquela	19
Marianna	39	Jerònima	18
Magdalena	29	Joana	18
Elisabet	25	Eulàlia	13
Anna	24	Segimona	13
Paula	20	Àngela	13

El Coll
BRASERIA

Mas "El Coll" • Ctra. Vic-Olot, Km. 34
Tel. 93 852 21 05 • RUPIT-PRUIT

ARTICLES I PRODUCTES DE NETEJA
DROGUERIA
VENDA AL MAJOR

Josep Verdaguer Farrés

Ctra. de Sant Bartomeu, 52 - Tel. 93 886 08 23 - 08503 GURB

Restaurant Can Pascual

Folgueroles
Des de 1944 AL SEU SERVEI

Plaça Verdaguer, 3 - 08519 FOLGUEROLES (Osona - Barcelona)
Tel. 93 812 21 18
e-mail: canpascual@telefonica.net - www.folgueroles.com/pascual

HOSTAL **

ESTRELLA

RUPIT Tel. 93 852 20 05
www.hostalestrella.com

El predomini de Maria és aclaparador. El cas de “Marianna” resulta particular perquè tot i tractar-se aparentment d’una aglutinació de Maria Anna i no pas del femení de Marià, es consolida de manera molt clara en aquesta forma i grafia, després d’un període d’inconcreció en què s’alternen formes aglutinades amb altres de separades. Amb menys de 10 recurrències en tot el període tindriem Francesca, Victòria, Susagna, Mariàngela, Salvadora, Petronila, Esperança, Beneta, Arcàngela, Teresa, Antiga, Agnès, Escolàstica, Angelina, Anastàsia, Sàlvia, Rafela, Montserrat (la forma femenina de Montserrat, que com hem dit era aleshores masculí), Antònia, i amb una sola recurrència Cecília, Magina, Macària, Josepa, Helena, Gertrudis, Genisa, Eufrasina, Eudalda, Estefania, Constança, Clara i Bernardina.

Si agafem no només els primers noms, pel que fa a nenes tindriem, recollint només els de més de 20 recurrències:

<i>Noms de nena (prescindint de la posició)</i>			
Maria	313	Rosa	43
Margarida	147	Paula	37
Magdalena	129	Àngela	32
Anna	95	Caterina	32
Marianna	53	Eulàlia	29
Teresa	53	Joana	26
Francesca	47	Cecília	23
Jerònima	45	Miquela	21
Elisabet	43		

Evidentment també en els noms escollits es dona, al llarg dels 144 anys del període, una evolució en les modes, gustos i preferències —tot i que la variació és molt més lleu que la que hem experimentat en les darreres dècades—. Si analitzem el top 12 dels noms posats a les criatures, analitzant de nou períodes de 20 anys, els resultats són els següents:

PERE PAJAROLS
C. Pelix, 66 – Tel. 93 850 00 28 – 08510 RODA DE TER
C. Les Fonts, s/n – Tel. 93 856 50 83 - 08511 TAVERNET

LA DEVESA

Restaurant
Habitacions
Residència per a col·lectius

Ctra. de Vic a Olot, Km. 35
08569 Rupit Pruit
Tels. 93 852 20 12 - 93 852 20 84

LA RIBA
hotel ***
restaurant
Vall de Sau

Tel. 93 884 70 23 - 93 884 70 15 - Fax 93 884 70 27
08519 VILANOVA DE SAU (Barcelona)
www.hotellariba.com

Forn de Pa L'Gra

Pl. Era Nova, 1 Tel, i Fax 93 852 20 46
C. Manya, 4 - Tel 93 852 20 50

mas laserra
agroturisme

Mas La Serra s/n
08569 Rupit i Pruit - Barcelona-
93 852 21 55 - 669 885 945 (Maribel)
www.maslaserra.com

EMBOTITS
MANUEL COLOM, S.L.

C. Major, 28-30
08569 CANTONIGRÓS

Tel. 93 856 50 58
(Barcelona)

Els 12 noms de nen més posats com a primer nom, per períodes													
1557-1580		1581-1600		1601-1620		1621-1640		1641-1660		1661-1680		1681-1700	
Pere	19	Joan	21	Joan	16	Pere	16	Joan	23	Joan	16	Joan	24
Joan	15	Pere	12	Segimon	13	Joan	11	Antoni	14	Pere	15	Josep	17
Jaume	7	Antoni	8	Pere	12	Antoni	9	Segimon	8	Josep	15	Pere	16
Segimon	6	Francesc	6	Antoni	12	Segimon	5	Miquel	8	Segimon	5	Francesc	12
Antoni	5	Miquel	6	Francesc	6	Francesc	4	Pere	7	Miquel	5	Segimon	11
Francesc	5	Jaume	4	Bartomeu	6	Miquel	4	Josep	5	Jaume	5	Miquel	5
Miquel	3	Bartomeu	4	Jaume	5	Bernat	4	Jaume	4	Bernat	4	Jaume	5
Bartomeu	2	Bernat	4	Gaspar	4	Gaspar	3	Bernat	3	Francesc	4	Rafel	3
Bernat	2	Tomàs	2	Miquel	3	Feliu	2	Jeroni	2	Gaspar	4	Mariano	3
Tomàs	2	Gaspar	2	Bernat	3	Bartomeu	1	Silvestre	2	Antoni	3	Bernat	3
Cristòfol	2	Joan B.	2	Joan B.	3	Jaume	1	Cristòfol	1	Bartomeu	3	Gaspar	3
Sebastià	2	Onofre	2	Gabriel	2	Joan B.	1	Onofre	1	Cristòfol	2	Antoni	3

Els 12 noms de nena més posats com a primer nom, per períodes													
1557-1580		1581-1600		1601-1620		1621-1640		1641-1660		1661-1680		1681-1700	
Magdalena	15	Maria	14	Maria	13	Maria	43	Maria	53	Maria	41	Maria	75
Margarida	11	Margarida	12	Margarida	12	Elisabet	6	Margarida	5	Marianna	17	Marianna	7
Àngela	8	Magdalena	7	Marianna	9	Margarida	5	Paula	5	Mariàngela	6	Margarida	6
Miquela	7	Joana	7	Segimona	7	Anna	4	Marianna	5	Margarida	6	Elisabet	4
Joana	6	Segimona	5	Miquela	6	Paula	4	Elisabet	4	Anna	4	Paula	4
Caterina	6	Miquela	3	Anna	5	Miquela	3	Anna	4	Magdalena	3	Jerònima	3
Elisabet	5	Caterina	2	Joana	4	Susagna	3	Jerònima	3	Teresa	3	Caterina	3
Eulàlia	5	Eulàlia	2	Jerònima	4	Jerònima	2	Caterina	3	Petronila	2	Francesca	3
Antiga	4	Anna	2	Caterina	3	Marianna	1	Francesca	3	Arcàngela	2	Agnès	3
Anna	3	Paula	2	Eulàlia	3	Joana	1	Susagna	2	Elisabet	2	Anna	2
Angelina	3	Salvadora	2	Paula	3	Caterina	1	Victòria	2	Jerònima	2	Magdalena	1

Per acabar... cal considerar que els resultats de Tavertet, tant pel que fa a l'evolució de les xifres com en referència als noms, són extrapolables a la resta de parròquies del Collsacabra? Pel que fa a evolució de les xifres la resta de parròquies del Collsacabra estarien essencialment subjectes als mateixos condicionants. Quant als noms imposats és interessant fer notar que en els resultats de Tavertet no s'hi detecten aspectes localistes rellevants, i per exemple, el nom de Cristòfol, que podia tenir una devoció especial a la parròquia, és només el 13è nom més posat com a primer nom, per

sota d'altres invocacions parroquials properes com Miquel o Bartomeu, i és el 10è nom més posat si considerem indistintament els posats en primer, segon o tercer lloc.

Així, en principi no hi ha motius per pensar que els resultats de Tavertet no siguin extrapolables, amb un marge d'error raonable i amb les corresponents correccions pel que fa a valors absoluts, a la resta de parròquies del Collsacabra, en cap de les quals, recordem-ho, no podem fer un seguiment semblant per tot el període que hem tractat.

Rafel Ginebra i Molins

NOTAS

- 1.- Basem l'estudi en el buidatge dels batejos recollits en els llibres de l'arxiu parroquial de Tavertet (conservats a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic): ABCDEH/1 (1557-1595), A/1 (1595-1647), A/2 (1647-1696) i A/3 (1696-1709).
- 2.- Josep Iglésies, *El fogatge de 1553. Estudi i transcripció*, Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1979, vol. I, p. 438-439.
- 3.- Les xifres dels recomptes de principis del XVIII varien per 1719 segons les fonts, entre 324 habitants, que és el valor més repetit i versemblant, i 183. (Cf. Josep Iglésies, *Estadístiques de població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*, Barcelona: FSVC, 1974, vol. I, p. 155; vol. II, p. 829 i vol. III p. 1203).
- 4.- *La pesta de 1652 al terme de Tavertet*, dins "Els Cingles", núm. 50 (desembre 2003), p. 5-7.
- 5.- Entre aquests 249 batejos amb un sol nom hi queden inclosos un total de 14 batejos d'urgència als quals de fet no se'ls imposa cap nom, però que hem optat per comptabilitzar-los en aquesta opció.

ELS VALORS PERMANENTS DE LA NATURA

“Tot val perquè res no val”, o res no val absolutament. Estem immersos en criteris de provisionalitat. Després de Nietzsche, que va formular allò de la “mort de Déu”, tot ha quedat relativitzat. No ha quedat clar a qui haurem de donar compte de les nostres accions. Entre uns i altres, i en especial els pensadors de la modernitat, ens van eliminar els agafadors que aparentment ens adormien les consciències. L’opi del poble com va dir Marx, en relació a les creences, es podria aplicar en molts altres àmbits de la vida. Els valors metafísics que calia acceptar o rebutjar durant segles han quedat buits de substància, i és més, la caiguda de les esperances transcendents ha arrossegat també moltes de les que, sense ser religioses, havien estat assumides per el món occidental i agrupades en l’humanisme europeu. Ara res és absolutament permanent, tot és relatiu, tot és efímer i per tant hom es cansa de cercar una seguretat mínima que li permeti viure amb el menys neguit possible. Hem entrat a la cultura del “zàping”, aquella que, igual que fem davant el televisor, anem d’Herodes a Pilats sense més ni més. És la inconstància com a sistema de viure i això és practica a tots els nivells: canvis de feina, de costums, de parella, de vocació, de pensament... Res és per sempre. Això que sembla decadent no ho és tant, comporta veure’s obligat a exercir les possibilitats de practicar la llibertat en qualsevol situació i guiar-se només per la pròpia consciència. Que no és pas poca cosa.

Possiblement hom cercarà algunes taules de salvació o d’orientació, i aquí entrarà en joc el conveni entre els actors humans i l’atenció per la natura. Tenir imatges de solidesa i permanència com pot ser-ho la naturalesa, amb el respecte a l’ecologia, amb l’èxtasi que comporta la contemplació de realitats, i que són aparentment per a

nosaltres, per sempre. Com poden ser les muntanyes, el mar, els rierols o les variables que no controlem a curt termini, com les tempestes, les nevades, les ventades purificadores. Allò que ens sembla sòlid, visiblement més inamovible encara que no ho controlem del tot.

Finalment després de recórrer com papallones tots els dubtosos plaers del món arribem a fatigar-nos de tanta recerca de coses sense cap transcendència, són rutes que no porten enlloc ni omplen d’un mínim de satisfacció personal. La distracció continuada i inestable ens porta a una manifesta buidor i a una vida en soledat, acompanyada moltes vegades, però sense massa sentit. Ens resta, si podem aturar-nos a pensar, la “contemplació”, l’expectativa per a una pau sublim, que és cap endins nostre i cap enfora amb els que convivim. El reportatge del “gran silenci”, film que descriu la vida dels cartoixans a la muntanya, retorna a la profunda contemplació interior i exterior de cadascú. Sembla que aquells monjos de la pel·lícula viuen allà als Alps la seva història personal i comunitària, i fa la sensació que la neu, el fred i la carena de muntanyes els proporciona l’estabilitat emocional i en definitiva la pau.

Tots els que vivim a la ciutat o poble tenim unes vivències en permanent reflexió, però estem immersos en el tràfec del món que ens qüestiona molt, però sense donar-nos gaires respostes convincents per al benestar vital. I al final ens adonem que no és fàcil trobar la pau, malgrat la nostra recerca insistent de la meta ideal: la felicitat. Els cingles, com als monjos alpins, potser ens indiquen una fortalesa que podem conquerir, ens fan veure que som poca cosa i que a la fi de tot, després del “no res” dels filòsofs, hi deu haver quelcom: “el misteri”.

Enric Cirici i Delgado

AVENTURA - ESPORT - TURISME

TRAVESSES ÀRTIQUES - EXPEDICIONS DE MUNTANYA - RUTES EN BTT
HOTELS I APARTAMENTS A LES PRINCIPALS ESTACIONS D’ESQUÍ...

Tel. 93.883.33.30

Viatges © Alemany

www.valemany.com

VIC – MANLLEU – TORELLÓ – BARCELONA – REUS-- VALLS

EL RATPENAT

Un dels animals més desconeguts que hi ha a la comarca d'Osona és el ratpenat. Aquests petits mamífers són d'origen prehistòric, se n'ha arribat a trobar un fòssil de l'Eocè inferior, és a dir, de cinquanta milions d'anys. El principal interès d'aquesta troballa és que té una unglà al dit pulgar i una al segon dit, en canvi en l'actualitat no l'hi té cap espècie. Altres fòssils de ratpenat trobats són d'espècies més actuals.

Existeixen gairebé vuit-centes espècies diferents de ratpenat a tot el món; a Catalunya n'hi ha 26. A Osona podem trobar les següents: de ferradura, de musell, de Natterer, d'orelles dentades, de bosc, de graners, orellut, pipistrel·la, nòctul petit, de cua llarga, de bigotis... però el més abundant és l'espècie de cova (*Miniopterus schreibersii*) que viuen als arbres, cavitats i cases abandonades. La seva alimentació depèn de l'espècie a la qual pertany: insectes, carn, sang, polen, fruita o peixos. La majoria són insectívors, mengen una quantitat equivalent al 33% del seu pes en una nit i un total de 60.000 insectes l'any. Poden viure fins a 33 anys. Una de les seves característiques és que són uns excel·lents nedadors. El ratpenat més gran és el gegant, fa de 1'5 a 2 metres, és de color negre o marró fosc, i el més petit és el pipinela nana, que pesa 4 grams. El ratpenat de bigotis va ser descobert al Montseny l'any 2001.

El primer que fan de nit quan surten per anar a caçar és anar a beure aigua. La seva manera de volar els converteix en els senyors de la nit, són animals nocturns, la llum els moles-

ta i en fugen. No són atacats per cap altre animal. S'han efectuat estudis científics per mitjà de l'anellament. Per la seva migració, aquests petits animals s'inclouen dins el grup d'espècies d'origen tropical i subtropical. Durant les estacions fredes hivernen; quan les temperatures baixen molt es desperten i emigren a indrets més càlids i quan millora el temps tornen als seus llocs d'origen. Aquest trajecte pot tenir entre 100 i milers de quilòmetres. El ratpenat més gran d'Europa passa els hiverns a Catalunya, en zones boscoses de la Garrotxa; pot fer fins a mig metre d'envergadura amb les ales obertes i es caracteritza per ser l'única espècie que caça ocells, encara que s'alimenta principalment d'insectes. En alguna cova del Collsacabra s'ha arribat a comptar-hi fins a 400 individus.

Sovint s'agrupen formant una gran família. En la majoria d'espècies, el naixement es produeix amb la mare penjada al sostre. La cria s'ha d'espavilar per aprendre a subjectar-se bé a la mare en menys d'una hora, que és l'estona que aguanta el cordó umbilical abans de trencar-se. Quan unes mares marxen a buscar menjar les altres vigilen els fills, i en tornar totes reconeixen les seves cries pel seu so i si alguna mare ha mort les altres es fan càrrec de la cria. Si agafem un ratpenat, sense prémer-lo, notarem que el seu tacte és semblant al d'un ninot de peluix i que la seva reacció serà de mossegar-nos per a poder-se alliberar. La proporció del seu cor respecte al seu cos, és més gran i musculós que a la resta de mamífers. Té el doble de glòbuls vermells a la sang que

**Restaurant
Fussimanya**

08519 TAVÈRNOLES (Osona) Barcelona

Telèfon 93 812 21 88

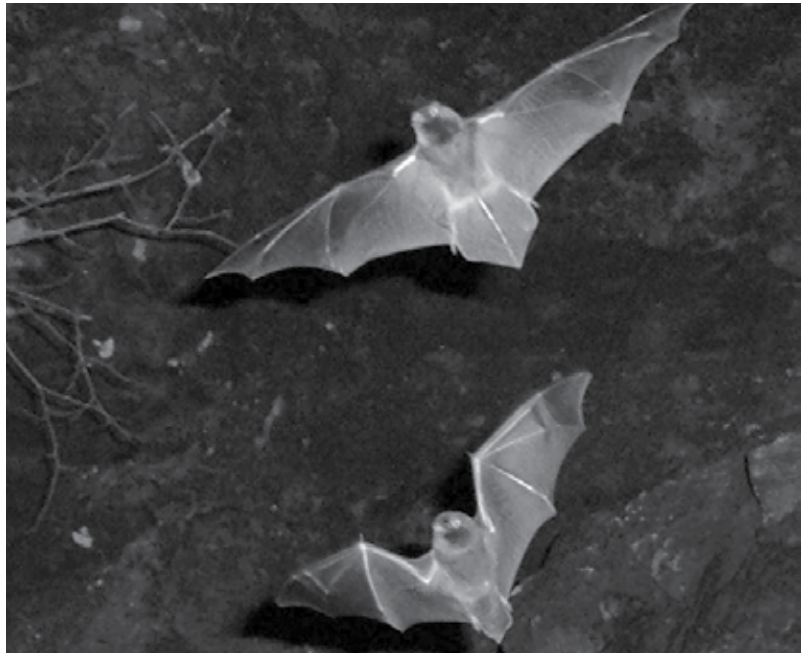
l'home i un contingut molt elevat d'hemoglobina. És capaç de fer bategar el cor fins a mil cops per minut, la seva respiració té entre 150 i 600 cicles per minut i en repòs pot deixar de respirar durant una hora.

Els ratpenats formen part de l'ordre dels quiròpters, són els únics mamífers capaços de volar, tenen els dits molt llargs i coberts d'una membrana que els hi fa d'ala i el seu vol s'assembla al batec d'ales d'una papallona. Constitueixen un dels grups més grans en quantitat; a causa, principalment, de la seva gran habilitat per adaptar-se a la vida han colonitzat deserts, illes, ciutats, muntanyes, etc en gairebé tot el planeta, excepte a les regions polars i en algunes illes d'Oceania.

El seu sistema d'orientació està basat en l'ecolocalització, emeten breus pulsacions sonores imperceptibles a l'oïda humana que reboten amb els objectes i retornen al seu emissor, com un radar, d'aquesta manera l'animal sap on es troba la seva presa i els objectes que hi ha al seu entorn. Per poder emetre aquests sons disposa d'una laringe de gran musculatura i d'unes cordes vocals molt desenvolupades. Segons l'espècie a la qual pertanyen, els ultrasons són d'un nombre de pulsacions variables, tenen un abast de 2 a 3 metres i permeten al ratpenat la distinció d'una presa viva o d'un objecte. El crit d'atenció i alarma és en general oïble per l'humà, té una freqüència de 7 quilocicles.

Les seves ales són tan primes com un paper, tenen una pell molt elàstica que va des de la panxa i l'esquena fins a les potes i la cua la qual porta fibres musculars, nervis i conductes sanguinis. Quan obre les ales estén els braços i els esveltos ossos de la mà. Durant el vol agita les ales fent força amb la seva musculatura pectoral; les ales no es mouen simplement de dalt a baix, en el moviment descendent els seus dos extrems, quan es toquen formen una el·lipse cap al darrere, i en sentit ascendent les puja per sobre el cap. Poden moure les ales de 12 a 15 vegades per segon. Quant a la seva anatomia cal ressaltar:

Orella: òrgan extern gros i de formes variables segons l'espècie.

Trague: petita part del cartílag coberta de pell, situada davant de les orelles.

Esperó: protuberància del cartílag que va des del turmell fins a l'uropatagi; proporciona equilibri durant el vol.

Uropatagi: membrana elàstica de la cua.

Peu: els dits del peu tenen les ungles corbades i agudes per agafar-se mentre dormen penjats del sostre, el pes del seu cos fa que tinguin els genolls rectes.

Mesopatagi: membrana elàstica de les ales, és una doble capa de pell.

Canell: l'articulació que va dels ossos del braç a la mà.

Ulls: en algunes espècies els tenen de la mida d'una agulla de cap, i la visió és en blanc i negre.

La presència d'aquests petits animals demostra una bona qualitat d'hàbitat i estan protegits per la llei; no entren en competència amb els altres voladors, la vida per a ells comença a les hores del crepuscle i de la nit. Aquest animal ha estat associat al mal i a la foscor, a la sang i als vampirs, ha donat peu a inquietants creences populars i ha inspirat els relats de 250 pel·lícules, però són unes criatures incapaces de fer mal a res excepte als insectes, gràcies al ratpenat s'ha evitat més d'una plaga.

Recreació de ratpenats sortint de la cova d'en Salvi.

Il·lustració de M. Dolors Bagué

M. Dolors Bagué i Cambra

LLORENÇ TORRADO, LES ANÈCDOTES D'UN SOMRIURE

Casa Leopoldo és el tret de sortida d'aquestes quatre ratlles; en aquest restaurant tan barceloní vaig ser convidat pel també col·laborador d'aquesta revista, l'Ignasi Bofill, a principis dels anys noranta, a menjar una bona cua de bou, plat que els havia donat la fama, i vam tenir la sort de dinar al costat del també desaparegut Manuel Vázquez Montalbán, client que sovintejava molt aquest local del Raval, abans el Xino, i on es diu que va crear el famós detectiu Pepe Carvalho.

Quan sortíem ben dinats i beguts vam trobar a les tauletes de l'entrada en Llorenç dinant de menú tot justificant que el sou de la ràdio tampoc donava per anar de carta, dia si dia també. Allà varem conèixer el que seria el nostre veí de Cantonigròs. Molt ha plogut en aquests anys...

*Llorenç Torrado amb el micro a la mà fent una presentació d'una festa de geganters a Tavertet.
Foto: Arxiu Cingles.*

Un dia en Llorenç es va presentar a Cantonigròs a dinar a la Fonda amb una periodista d'Alacant, érem a la tardor, i van tenir una xerrameca llarga, com de dos vells amics. En un moment donat em van fer seure a taula i en un moment que en Llorenç es va quedar sol, es va mirar la fageda groguenca amb ulls extasiats i em va dir: "no em faria res quedar-me a viure aquí dalt..." Al cap de quinze dies ja li havia trobat una casa de lloguer a Cantoni, el vaig trucar, va pujar, li va agradar i s'hi va quedar... Ell, que aleshores vivia en un àtic petit però privilegiat just davant del Liceu, qui ho havia de dir...

La millor frase d'en Llorenç fou la del dia que li vaig demanar que parlés en un acte que vam fer a casa i em va contestar: «Ignasi, oi que som amics? Doncs fes-me servir, utilitza'm». Quina frase, eh?

Un dia de Reis de fa vuit o nou anys, lliures de compromisos familiars, de bon matí varem anar a fer un bon esmorzar al Pla d'Aiats que era ben empolsinat de neu. La boira arribava al peu de la muntanya, no es veia ni tan sols Cantoni, o sigui que la vista era el Montseny, Montserrat i els Pirineus... com si fóssim en una illa, a baix pelats de fred i nosaltres gairebé en mànigues de camisa esmorzant damunt un llit d'herba seca on no hi havia neu... Les reflexions que vam fer aquell dia devien ser memorables, no les recordo amb nitidesa però sí que recordo la sensació de confesionari en què ens vam ficar ja que el moment singular que estàvem vivint bé s'ho mereixia. Vam baixar d'Aiats i vam dinar a casa passades les quatre de la tarda d'aquell dia de Reis, vora la llar de foc, i totes aquelles hores em van fer veure que la dimensió humana d'en Llorenç es feia palesa en moments com aquell, es deixava veure tal com era i era molt, molt Llorenç.

També l'anècdota d'un àpat que vam fer a la Fonda de Sant Feliu de Pallerols, farà deu anys o més, on vam aparèixer de casualitat i on la mestressa ens va convidar tot recordant en Llorenç pel discurs que havia fet molts anys enrere en aquella Fonda amb motiu d'un premi gastronòmic que els van donar a aquella gent. En Llorenç va quedar ben fumut, no s'enrecordava tot i que com a bon professional ho va saber dissimular sense haver de dir cap mentida... era tot un senyor.

La primera vegada que vaig anar amb en Llorenç al mercat de Vic, em va fer adonar del nivell de coneixement que tenien d'ell les senyores d'aquesta comarca, que l'aturaven i tot! En Llorenç feia el posat professional que tenia per aquestes ocasions i jo com a mut testimoni m'adonava com ho feia amb un toc d'elegància i fins i tot d'un xic presumit que a les dones els

encantava. Sabia lligar en Llorenç, us ho dic jo que en sabia... amb aquell aire progre-agitanat i aquella escarola que tenia per pentinat en feia sospirar més d'una i de dues...

Un dels àpats memorables de més bon record en aquestes contrades collsacabrenques va ser un dia de tardor, d'aquelles tardors humides i de colors torrats i groguencs a la Corbera de Tavertet quan hi vivia en Joan de la Codolosa, bon amfitrió. Hi érem en Llorenç Torrado, en Pep Salsetes i jo i la inestimable presència de la Lurdes, què faríem sense ella a casa d'en Joan...

Tenir a taula dos dels millors coneixedors de tota mena de productes culinàries d'aquest país crec que ens enorgullia a tots els allí presents, però potser el que ens va fer delirar més va ser el retrobament després de molts anys d'en Llorenç i en Pep Salsetes, dos dinosaures cara a cara i nosaltres de testimonis... No sabem que bé que ho vam passar la resta, no ho sabem. Com que per motius professionals alguna vegada, sense mala intenció i tot, val a dir-ho, s'havien trepitjat feines, coincidint de discurs en algun acte, etc.. reunir a aquestes dues persones en una taula no va ser cosa fàcil. Tots dos de la mateixa quinta, dient les mateixes coses de diferents maneres. Penseu que en Pep és bastant més "hippy" que en Llorenç, així com aquest és força més de lletres que l'altre. Però bé, tornem a l'àpat, cuinava en Llorenç i si no recordo malament teníem alguna sopeta, plat prioritari de totes totes a la seva cuina diària, de primer, i fesols amb bolets de segon. En Pep, molt de la broma sarcàstica, deixava anar comentaris com: "Llorenç, ja has après a cuinar? Coi, si és bo i tot..." En Llorenç, que feia esforços admirables d'autocontrol ja que si hi havia en aquest món un home que el tragués

de polleguera era aquest savi pagès de l'Ametlla, reia per sota les dents.

La Lurdes, en Joan i jo anàvem preparant les mangueres com a bons bombers ja que d'un moment a l'altre s'hi podia calar foc en aquella casa amb el nivell de guspies que s'entrecreuaven en aquell menjador...

Però el bon vi i les viandes a taula van convertir aquella batalla campal en un àpat fantàstic on vam veure actuar al límit dos personatges del món de la cuina, que van arribar a posicions molt properes tot i que els acomiadaments van ser de l'estil de "espero trigar a veure't de nou...", no cal que pugis gaire per aquí dalt," i altres; com hauria de ser sinó l'acomiadament entre dos vells amics, oi?

Amb els anys, els bons records també es magnifiquen un xic ja que la importància humana d'aquell àpat o la seva dimensió, ve donada per l'absència d'en Llorenç que ens fa i farà recordar moltes i moltes coses...

Ignasi Camps i Pulido

El somriure peculiar d'en Llorenç durant un passeig amb el seu amic Martí Boada.

Foto: Miquel Vilella

**embotits
del
collsacabra**

**fleca
verdura
pizzes familiars
carnisseria
xarcuteria
productes a l'ast**

C/ Camí Reial, 7 - Cantonigròs - 93 856 50 27
C/ Major, 78 - L'Esquirol - 93 856 87 62

Un veí de l'Esquirol

anònim

que col·labora

D'UNA ANGLATERRA VICTORIANA A UNA CATALUNYA MEDIEVAL

Terry Parris: *Vaig néixer a Londres el 1926. Vaig passar per quinze escoles en diferents pobles d'Anglaterra i Escòcia abans de casar-me als vint anys. Llavors, amb sis fills, he viscut a Sud-àfrica, a Xipre, a Zimbabwe i a Jamaica; finalment vam arribar a Catalunya, que tan estimo. He estat actriu, escriptora, locutora i mestra, i sobretot mare i esposa.*

Ha viscut a Catalunya durant més de 30 anys. Com van ser els primers passos cap a la integració?

El primer contacte que vaig tenir amb Catalunya va ser al poble de Manlleu. Allà vaig començar a assistir a les misses de les sis del matí a l'església de Gràcia, eren de les poques misses que es feien en català, i com que sempre m'han interessat les llengües i les religions em va servir com a contacte inicial.

Terry Parris
Foto: Ernest Gutiérrez

De Manlleu al Collsacabra... què la va impulsar a canviar l'asfalt per la terra?

Sempre he volgut estar al camp. La meua filla petita estudiava, llavors, a "Las Hermanas" (El Carne) i tenia dos dies de festa, així doncs, aprofitàvem aquestes estones per anar a mirar cases al camp. El més còmic de la situació és que ningú ens prenia seriosament. Els propietaris que volien vendre s'estranyaven que no ens acompanyés cap home; Catalunya encara tenia bastants trets masculistes i el meu marit treballava molt i no tenia temps per acompanyar-me.

Però què la va fer decidir pel Collsacabra i no una altra regió rural?

En aquella època era professora d'anglès a Manlleu i un estudiant em va invitar a conèixer el paisatge rural del Collsacabra, i el vaig

acompanyar. Em va impressionar el lligam que tenen els catalans amb la seves muntanyes, ja que tot va ser arribar a Cantonigròs i en parlar per mirar la vista, els ulls se li van omplir de llàgrimes. Jo abans no ho acabava d'entendre, perquè havia viscut a tants països que no havia pogut sentir-me vertaderament d'enlloc. Aquella emoció va afegir molt atractiu al Collsacabra, a part de la bellesa que tothom hi pot observar. Finalment vam trobar l'Hostalot, a Pruit, on fa 27 anys que hi visc.

Es va trobar ben acollida per la gent d'aquesta zona? Els catalans sempre han tingut fama de "tancats" i potser, a primera vista, sembla que als pobles petits la gent és més reservada.

La paradoxa és que no he trobat mai que els catalans fossin tancats, al contrari, des d'un primer moment em van oferir tot el seu suport. Suposo que també hi influeix el fet que jo intentava parlar en català i que vaig començar a fer classes d'anglès. Penso que la integració és més fàcil sempre i quan l'immigrant pugui oferir alguna cosa; si tens fills, per exemple, també ajuden més.

Li va impressionar alguna cosa de la vida al camp català?

Bé, francament la rebuda em va sorprendre gratament i, sobretot, la manera com vivien els pagesos, amb els animals a la planta baixa, el foc a terra... i les cases on vivien, les veia tan antigues... A mi sempre m'ha entusiasmat la història i els edificis d'aquesta zona són com llibres d'història oberts. Pensant-ho bé i per resumir una mica les meves impressions, ara veig que vaig passar d'una Anglaterra victoriana a una Catalunya medieval.

Diu que la rebuda li va sorprendre positivament, creu que és més fàcil la integració d'un estranger en un poble que en una ciutat doncs?

Al contrari del que es podria pensar, sí. Al poble et poden mirar una mica al principi, però és més fàcil establir un contacte amb la gent i, un cop et poden conèixer, ja està.

Diria que ha canviat l'actitud dels catalans envers els immigrants?

Sí, parlo del que he vist al poble que més conec, que és Rupit. Recordo que quan va arribar-hi la primera família magrebina, tothom se'ls mirava estranyats durant un temps, i després tot es va normalitzar. Ara cada vegada hi estan més acostumats i, tot i que és un poble petit, ara ja s'hi ha establert molta gent de fora.

S'ha trobat mai sola, no només físicament (ja que la casa està una mica aïllada) sinó també psíquicament?

Mai. La gent d'aquesta àrea fan que sigui impossible sentir-te sol i, per altra banda, és un lloc on et tomes a sentir part de la natura, l'atmosfera és molt acollidora, i això és una de les coses que més m'enamora del Collsacabra.

Ara que ha tret el tema de la natura, vostè escrivia articles per a un diari anglès de Barcelona (Catalonia Today). Eren articles exclusivament sobre la natura; parli un mica de com va sorgir la idea.

Simplement vaig ajuntar dues de les meves aficions: l'escriptura i la natura. D'aquí vaig redactar una cinquantena de petits articles, alguns escrits per la meva filla Belinda, que feien referència als canvis del paisatge amb el pas del temps, a la flora i la fauna que comparteix amb nosaltres aquesta zona...

Aquests escrits s'han recopilat recentment en un diari, on també hi col·laboren altres escriptors. Què li va fer apostar pel format diari?

Doncs perquè ho demanava la mateixa temàtica sota la qual escrivia els articles: el pas del temps. És un diari que utilitza la forma origi-

*Terry Parris a la seva casa de l'Hostalot, a Pruit.
Foto: Ernest Gutiérrez*

nal de marcar l'any, establert pel Sol i la Lluna, per això vam creure que seria més oportú començar i acabar amb la primavera, com antigament s'havia fet.

Penso que va ser una bona idea, es vengui molt o no, perquè volíem compartir amb tothom la gran bellesa d'aquesta zona, i tot el que ens transmet viure aquí.

Una bona manera d'incitar el turisme cap aquesta zona. Creu, per últim, que pot tenir alguna repercussió el turisme per a la conservació d'aquest patrimoni? Tots hem vist com ha anat creixent en els darrers anys i vostè n'és un testimoni més.

Penso que no l'espatllarà, ja que el turista que atrau és, normalment, una persona assenyada, que té més afany de contemplació i observació que no pas de deixar la seva empremta. A més penso que no serà mai un turisme massiu, d'aquell que afecta les zones costaneres, per exemple. Tot i així, no fóra de més posar el crit al cel si tothom que hi ve i hi viu no tingués cura del patrimoni del Collsacabra.

Entrevista: Tammy Abey

TESTIMONIS DE LA DEVOCIÓ POPULAR

Santa Llúcia de Rupit

Sobre les runes de dues antigues i rònegues cases de les quals sols quedaven dempeus quatre parets mal girbades i plenes de forats, l'any 1963 s'hi edificà de sota-rel, la nova masia de Santa Llúcia de Rupit, propietat dels senyors Marc Masó i Rosa Jordana, de Barcelona. Està enclavat en un paisatge esbatanat amb vistes espectaculars sobre el salt de Sallent, l'Agullola, Montdois, Montseny i Guilleries.

En dites obres es construï també un nou pedró en substitució de l'antic que ja no s'aguantava de vell, del qual es conserva encara, com a testimoni, el sòcol i una petita creu de ferro que

El pedró de Santa Llúcia en un bell racó a sud-est de Rupit i a mig camí de Rupit al Castell de la Bastida.

Foto: Lluís Gonzàlez

corona l'actual. És construït amb "pedra blava" del país, i estotja dins una fornícula una bonica i esvelta imatge de la verge i màrtir santa Llúcia gravada sobre marbre. Al seus peus, dos àngels s'inclinen en senyal de reverència.

Antigament aquest veral, que no sobrepasava de quatre cases, se'l coneixia com el Veïnat de Collsallosa. La notícia més antiga que he trobat porta la data del 25 d'abril de 1799 en què Pere Prat, bracer, habitant de la casa de Collsallosa, es casa amb Rosa Fandarola, a l'església de Rupit.

A quatre passes de la casa hi ha la font de la Bernardina, actualment amb un cabal d'aigua més que migrat. També trobem dues grosses pedres on en una d'aquestes hi ha gravada una llàntia, símbol de santa Llúcia. Una altra data interessant que he trobat reula a l'any 1870, en què, segons consta en l'arxiu parroquial de Rupit, en l'esmentat any es recolliren 34 rals a la capella de Santa Llúcia de Collsallosa.

Abans de dita restauració de l'any 1963, les modistes de Rupit, amb d'altres dones i mainada, la diada de la Santa anaven a l'antic pedró a "passar el rosari" i demanar-li protecció: que els conservés la vista, que deien llavons. Després solien fer un senzill berenar. No eren temps de vaques grasses, com ara, sinó que eren temps de més badalls que rots i menjaven el que bonament podien: pa amb companatge, i tots contents.

Els antics goigs, entre d'altres estrofes, deien així:

En aquesta vida trista – de la vista
us tenim per protectora,
qui vostre favor implora – deu-li vista;
amb llum clara i veu sonora,
guieu-nos, màrtir sagrada – molt amada.
Oh Llúcia de Crist esposa
oïu-nos verge gloriosa.

Al pas dels anys aquestes cases es deshabitaren, i tot aquest indret caigué en el més absolut abandó, fins que la recerca interior de pau i solitud d'aquest matrimoni els va fer descobrir aquests verals del Collsacabra que no tenen parió.

El dia 13 de desembre de 1963, dins el marc d'una gran festassa es beneí la nova casa, el nou pedró i es celebrà el Primer Aplec de Santa Llúcia. En aquests aplecs al matí es celebra un solemne ofici a l'església de Rupit, i a la tarda, al voltant del pedró, es resa el rosari i es canten els goigs que es varen estrenar el dia de la inauguració; foren escrits per Mn. Antoni Malats, amb xilografies d'Antoni Gelabert. Seguidament, a l'era de la masia es

GOIGS A LLAOR DE LA VERGE I MÀRTIR SANTA LLÚCIA DE RUPIT

*Verge i Màrtir, Advocada
del que viu en fosca nit:
Aclariu amb la mirada
tot el terme de Rupit.*

Sou la Flor siracusana
que, nascuda en ric verger,
amb sa aroma cristiana
perfumà el segle tercer.
Flor tan bella i perfumada
no s'ha pas emmusteït:
Aclariu...

Les humanes esposalles
i el dot vostre refuseu,
car us lliga amb dolces malles
Jesusrist clavat en creu.
Sereu Vós la desposada
de l'Anyell que us ha escollit:
Aclariu...

Entrogida pel martiri,
blanca Flor d'ànima i cos,
us empeny el sant deliri
de morir pel diví Espòs.
Com que el foc no us ha abrusada,
el coltell us ha ferit:
Aclariu...

Feu que nostres Guillerries,
d'aquest món entre els esculls,
s'emmirallin, tots els dies,
en l'espill de vostres ulls.
Seguirem vostra petjada
amb pas ferm i decidit:
Aclariu...

Es tan bell el panorama
des de vostre mirador,
que, admirat, el cor exclama:
«Gran és l'obra del Senyor.»
L'Agullola redreçada
cel amunt signa amb el dit:
Aclariu...

Ací dalt, clots i carenes
de Vós reben el perfum;
i les nits són més serenes,
i els estels donen més llum.
¡Oh, què bella és la contrada
i el sojorn que heu escollit!
Aclariu...

Us atriba a la capella,
dia i nit, ben dolçament,
la devota cantarella
del proper *Salt de Sallent*.
També us fa dolça cantada
nostre cor engelosit:
Aclariu...

Quan, cada any, ve vostra festa,
entorn vostre es fa un aplec.
Aquell jorn, teniu requesta,
i us plau veure'ns frec a frec.
Al llindar de l'hivernada
vostre amor ens ha acollit:
Aclariu...

Als devots que la ceguera
clou l'esguard, abans seré,
feu que els mostri la dreccera
la llum clara de la fe.
No faran gens de marrada
amb la llum de l'esperit:
Aclariu...

Beneïu clots i cingleres;
fecundeu boscos i camps;
a tot mal poseu fronteres,
i allunyeu el foc dels llamps.
Que la pau hi faci estada
lluny del mundanal boig:
Aclariu...

*Amb més fe, cada vegada,
canta el cor enfevorit:
Aclariu amb la mirada
tot el terme de Rupit.*

Lletza i música de Mossèn Antoni Malats, prev.

V. *Diffusa est gratia in labiis tuis.*

R. *Propterea benedixit te Deus in aeternum.*

OREMUS: *Exaudi nos, Deus salutaris noster; ut, sicut de beatæ Laciæ virginis et martyris tuæ festivitatem gaudemus; ita pæe devotionis erudiamur affectu. Per Christum Dominum nostrum. - R. Amen.*

J. Malats, prev.

La primera edició d'aquests Goigs, enriquits amb sil·lografes d'A. Gelibert es publicaren amb l'Il·lustració eclesíastica el desembre del 1963, a cura de Torrell de Euz, editor (311) Dipòsit Legal: B. 24835 - 1963

ballen sardanes al so de l'orquestra. Cada any es toca la sardana Santa Llúcia de Rupit, estrenada el dia de la inauguració, i composta pel mestre Pere Lloveras, molt estimat i recordat per tots els rupitencs. Els assistents a l'aplec són obsequiats amb una coca de foner, vi i

caramels a dojo, servit tot amb una gran dosi d'humanitat, simpatia i germanor.

Sembla que era ahir, i enguany es celebrarà els 44 anys de tal efemèride.

Miquel Banús

CRÒNICA DE COLLSACABRA

6a. Fira del Llibre de Muntanya

Els passats dies 6 i 7 d'octubre va tenir lloc al poble de l'Esquirol una nova edició d'aquesta fira amb un gran èxit d'assistència de públic i amb un rècord de participació d'expositors. Enguany el president d'Honor fou el prestigiós alpinista austríac Kurt Diemberger. A la inauguració hi va assistir l'Hble.

*El conseller de Cultura Hble. Sr. Joan Manel Tresserras presidint l'acte d'inauguració de la Fira. A la seva esquerra Kurt Diemberger.
Foto: Fira del Llibre de Muntanya*

Sr. Joan Manel Tresserras, conseller de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya, entre altres autoritats locals i comarcals.

Com cada any, les activitats complementàries van ser nombroses i variades entre les quals cal destacar la actuació del cantant Jaume Amella amb el seu espectacle "Carregat de remanços", per gentilesa del Bibliobús de les Guilleries.

Les conferències, de les quals fem un breu resum, foren seguides amb molt interès.

Conferència: El canvi climàtic a Catalunya.

Va ser a càrrec del Dr. Josep Enric Llebot, catedràtic de física condensada del Departament de Física de la UAB, i el Dr. Josep Calbó i Angrill, professor titular del Departament de Física de la UDG. Josep Enric Llebot va analitzar la visió que diversos estudiosos havien donat del tema, del segle XVIII al XIX, i va reflexionar sobre diferents proves clau per tal de constatar el comportament climàtic al pas del temps, com la presència de la neu en la pintura de P. Bruegel (1565), l'anàlisi dels anells dels arbres per estudiar les èpoques de la pluja i el comportament de les plantes. Josep Calbó insistí en l'estudi del clima per tal de fer unes previsions més fiables, amb l'ús d'eines de càlcul que analitzen l'atmosfera i elaboren, a la vegada, una simulació del món real. Tinguem en compte també que el canvi climàtic dels propers 20 anys serà conseqüència del que s'ha estat fent fins ara, així com el nostre comportament actual produirà els canvis que es viuran d'aquí a 40 anys.

Taula rodona: El canvi climàtic i el futur de les activitats de muntanya.

Hi van intervenir el Sr. Jaume Bonaventura, gerent d'ACNA, el Sr. Joaquim Alzina, gerent

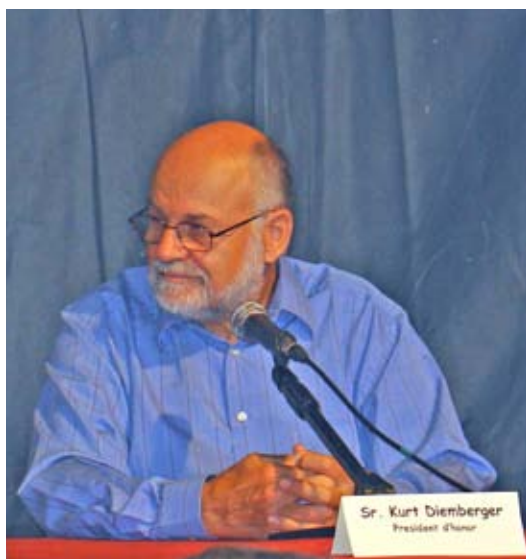

*Els estands de les editorials a l'interior de la carpa.
Foto: Fira del Llibre de Muntanya*

de l'ACEM, la Sra. Lurdes Freixa, cap del Servei d'Acció Comarcal de la Direcció General d'Arquitectura i Paisatge i el Sr. Simón Elías, guia d'alta muntanya i director de l'equip de Joves Alpinistes de la FEDME. El moderador fou el periodista Sr. Antoni Bassas.

Ateses les condicions climàtiques actuals, es va fer una reflexió sobre l'estat i el futur de les estacions d'esquí catalanes, sovint creades per fomentar l'edificació i els serveis. Es comentà també el compromís de les administracions públiques i es valorà la presència del guia de muntanya.

Conferència: *La meteorologia de muntanya al Servei Meteorològic*

Va anar a càrrec de Meritxell Pagès, tècnica de l'àrea de previsió del Servei Meteorològic de Catalunya, que ens delectà amb les seves

Jaume Arnella en plena actuació a la clausura de la Fira.
Foto: Lluís Gonzàlez

explicacions bàsiques de meteorologia i amb el tema dels fenòmens atmosfèrics específics de muntanya.

Conferència-projecció: *El Setè Sentit: viure entre 0 i 8.000 metres*

Kurt Diemberger va presentar unes belles imatges d'alta muntanya mentre reflexionava sobre la passió per l'escalada, i sobre l'ús del Setè Sentit, quan decidim seguir endavant o bé retirar-nos. Va recordar també amics i companys de diverses ascensions i passà les fotografies de les primeres absolutes que va dur a terme als cims del Broad Peak (1957) i el Dhaulagiri (1969).

Aquesta edició de la Fira del Llibre de Muntanya va assolir una meta que, segons els organitzadors, pot ser l'inici d'una nova etapa que la porti a ser un esdeveniment important en el món de la muntanya i en l'àmbit editorial.

Els ponents de la taula rodona moderada pel periodista Antoni Bassas.
Foto: Fira del Llibre de Muntanya

Kurt Diemberger durant la seva intervenció en la inauguració de la Fira del Llibre
Foto Fira del Llibre de Muntanya

La plantada de gegants de l'Esquirol i Tvertet va donar a la Fira un ambient festiu.
Foto: Fira del Llibre de Muntanya

CANTONIGRÒS

XXV Festival Internacional de Música

Aquest any, amb motiu del seu vint-i-cinc aniversari, el Festival es va inaugurar amb un concert de la soprano Maria Bayo que juntament amb les formacions d'aficionats de l'Orfeó Català i la Jove Orquestra Nacional de Catalunya dirigits pels mestres Edmon Colomer i Jordi Colomer, actual director musical del Festival, van interpretar *Laudate Dominum* de W.A. Mozart, *Gloria* de Francis Poulenc i el *Salmus Brevis* de Manuel Oltra.

Inauguració del XXV Festival de Música de Cantonigròs amb un concert amb orquestra i la veu de la soprano Maria Bayo.
Foto: Adrià Costa

El jurat de música estava format per Jordi Colomer (director musical), Carles Gumí i Francesc Busquets (secretaris del jurat), Thrassos Cavouras (Grècia), Eva Kóllar (Hongria), Andrea Angelini (Itàlia), Jordi Maluquer, Xavier Solà, Elisenda Carrasco i Manel Cabero. El jurat de dansa estava constituït per José de Udaeta, Ria Schneider (Alemanya), Narendra S. Kotiyan (Índia/ Regne Unit) i Josep Mas Pineda, secretari del jurat.

En les diferents modalitats del cor van guanyar el primer premi:

Cors mixtos: *Tower New Zealand youth choir* de Wellington (Nova Zelanda)

Cors infantils: *Severacek* de Liberec (República Txeca)

Cors femenins: *Vocalis choir* de Rygge (Noruega)

Cors masculins o femenins de música popular: *Coralia Universidad de Puerto Rico* de Guaynabo (Puerto Rico)

Activitat social

El dia 14 de juliol i durant el Festival de Música es va poder gaudir d'una curiosíssima exposició a càrrec de Carles Comella, on s'exhibien gran part dels objectes que durant aquests 25 anys els diversos grups assistents al Festival van obsequiar les famílies que els havien acollit.

El dissabte 21 d'agost tingué lloc l'annual *Raid hípic de Collsacabra*, que organitza el Club hípic Cantonigròs. Es tracta d'unes proves hípiques, una de velocitat controlada amb un recorregut de 44 km en dues fases, i una altra d'un recorregut de 88 km en quatre fases. Hi participaren els millors genets del panorama català. El guanyador va ser Marc Comas Molist.

El passat 2 de desembre es va celebrar la *Festa de la gent gran*. La diada va començar amb una missa i tot seguit es projectà una pel·lícula amb visions del Collsacabra amb fons musical de Mahler, muntatge fet per Pere Portell. Després de l'àpat es lliurà l'Orquídia d'Or a Josep Verdaguer (Carboneres).

El mateix dia 2 de desembre es va inaugurar el nou restaurant de *Ca l'Ignasi*, que va obrir les portes per oferir un refrigeri a tots aquells que vulguessin visitar les noves instal·lacions.

BAR CAN MIQUEL
ESMORZARS, DINARS I BERENARS
EL REBOST DE LA ISABEL
PA, COQUES I EMBOTITS ARTESANS

CARRER LES FONTS, 4
TEL. 93 856 50 83 08511 TAVERTET

**CONSTRUCCIONS
TAVERTET, S.L.**

Construcció en general
Especialitat en pedra
Venda de cases i terrenys

c. del Mig, 10 — Tel. i Fax 93 856 50 16
08511 TAVERTET

L'ESQUIROL

Activitats musicals

El grup *Safareig* ha acabat d'enregistrar el seu primer treball amb un CD que portarà el nom de "Novembre", amb temes de Salvi Estragués i de Ramon Vilar entre d'altres.

El dissabte dia 1 de desembre la coral Lorelei va commemorar el dia de Santa Cecília, patrona de la música, amb un concert. Va ser-ne la protagonista La Diminuta Swing Orquestra, que casualment coincidia amb els 15 anys de la seva fundació. Durant l'actuació van anar passant tots els músics que al llarg d'aquest temps van col·laborar amb la DSO. Amb cava i coca s'acabà la festa.

Activitats socials

El Nou ral·li de Clàssics a l'Esquirol va tenir lloc el 17 de novembre. La prova tenia un recorregut de 250 km, amb el punt de sortida i d'arribada al mateix poble de l'Esquirol. Altres poblacions com Folgueroles, Gurb i Santa Eugènia de Berga van tenir un paper destacat en l'esdeveniment. Podien participar en aquest ral·li tots els cotxes clàssics esportius que tinguessin com a mínim 25 anys i mantinguessin un bon estat de conservació i amb connotacions o trets de competició.

Els components de la Diminuta Swing Orquestra. Drets: Pere Marín, Pere Galobardes, David Mellinas, Ramon Vilar, Lluís Monteis; la resta: Jordi Martí, Anna Jiménez, Marianna Vilar i Amèlia Aloy. Foto: Joan Rovira

Muntanya de Llibres
Llibreria de muntanya i viatges

c/ Jacint Verdaguer, 31 -08500- Vic
Tel. i Fax 93 885 0 885
info@muntanyadellibres.com
Botiga Online: www.muntanyadellibres.com

*Un veí
de Tavertet anònim
que col·labora*

Ca l'Ignasi
Restaurant
PREGUEM RESERVEU TAULA

Major, 4 – 08569 CANTONIGRÒS
Tel. 93 852 51 24 – www.calignasi.com

**Bar-Brasceria
CAL CARRETER**

Ctra. de Vic a Olot, 12
Tel.: 93 852 50 03
08569 CANTONIGRÒS
(Barcelona)

Caixa Manlleu

RUPIT I PRUIT

Activitat social

El passat dia 29 de novembre, festa de Sant Andreu, es va celebrar la Festa Major de Pruit. A les dotze va haver-hi l'ofici solemne seguit d'una ballada de sardanes. L'Associació de

Sardanes a la Festa Major de Pruit.

Foto: Ernest Gutiérrez

Veïns de Pruit va oferir un abundant aperitiu i després es va rifar una gran panera entre els assistents que participaren amb la seva aportació a la festa.

TAVERTET

Activitat musical

El dia 8 de juliol al matí, a l'església de Sant Cristòfol, el Cor Verdaguer va fer un concert organitzat per l'Associació Amics de Tavertet. Aquest cor infantil de l'Escola Municipal de Música de Ponts va interpretar magníficament cançons populars, algunes amb lletra de Mn. Cinto Verdaguer.

Trobades

La 2a Trobada Gegantera organitzada per la Colla Gegantera, convertida ja amb Associació de Geganters de Tavertet, va fer la plantada de gegants el dia 7 de juliol a la tarda, seguida d'una cercavila i d'un sopar a la plaça Major. A continuació s'inicià el ball amb la intervenció dels balladors del Paraguai Ricardo Vigo, i Josefina Cantero, amiga d'aquest.

La Trobada d'amics de Llorenç Torrado va reunir amics i familiars seus el dia 17 de novembre, per anar a dinar junts a l'Avenc per tal d'homenatjar i recordar l'enyorat company que ens va deixar recentment. Al final va fer un emotiu parlament l'amic Martí Boada.

La cercavila a la Trobada de Gegants a Tavertet

Foto: Ernest Gutiérrez

El mateix dia 8 de juliol se celebrà la festivitat de Sant Cristòfol, patró del poble, amb una missa solemne i un aperitiu ofert per la parròquia. També va tenir lloc l'habitual benedicció de cotxes i la 5a. *Trobada de vehicles clàssics* organitzada per "DAR. Trobada de Vehicles Clàssics". Va haver-hi obsequis per als cent primers vehicles arribats a la trobada.

Actes culturals

La masia de l'Avenc fou el marc de la presentació, el dia 15 de novembre, d'un llibre de poemes de Carme Tulon que recull la seva poesia d'entre els anys 1987 i 1990 amb el títol: *Combat de silenci*. Imma Bargalló va llegir alguns poemes mentre la Carme, ben coneguda a Tavertet, els anava comentant per tal d'ajudar a aprofundir en aquesta poesia intimista, comprensible i d'agradable lectura. Un refrigeri va completar una tarda de bona companyonia.

La tradicional benedicció de cotxes per Sant Cristòfol, patró de Tavertet.
Foto: Ernest Gutiérrez

Carme Tulon entre Belinda Parris i Imma Bargalló durant la presentació del llibre *Combat de silenci*. Foto: Ferran Serena

L'Herbolari de Sau
VILANOVA DE SAU

excursions • cursos
turisme • rutes guiades

Tel. 93 884 71 04
www.herbolari.de.sau.com
info@herbolaridesau.com

Cursos de fitoteràpia i botànica medicinal
Cursos de preparació d'olis essencials i remeis casolans
Rutes botàniques per particulars, escoles i empreses
Venda de plantes aromàtiques i medicinals
Disseny de jardins i itineraris botànics
Exposicions, fotografies i documentació

Interiorista

Projectes
Direcció d'obres.
Assessorament en tot tipus d'habitatge i locals comercials.
Disseny de mobiliari.

Elisabet Ibàñez
609 30 30 88
elisabetalcubierres@telefonica.net

9TRAM

Disseny Imatge

Disseny gràfic.
Imatge d'empresa, corporativa, i de producte.
Edicions empresarials i producció.
Retolació i Senyalització.

Jordi Serch
649 80 84 37
jordiserch@telefonica.net

RACÓ DEL POETA

No ho he dit a ningú

No he dit a ningú
que em tens
potser per sempre.

El sentiment novell
no es fa paraula
enllà del llavi mut.

És nostre el sentiment
que se m'enfila,
com l'heura, cos amunt.

Demà floriran les satalies
que has plantat
en mi, sense saber-ho.

Benaurada l'hora
en què et donaves
i em feies sentir així.

T'edificaré temples

T'edificaré temples
i t'oferiré sacrificis,
Amor.

Per tu em cremaré
la pell del rostre
i, si cal,
vessaré gota a gota
la meva pobra sang.

Demana'm el que vulguis;
tot t'ho donaré
a canvi de tenir-te.
No hi fa res
el nom ni el rostre.

Sols tu, Amor,
present en el meu viure.

Si m'estimes

Si m'estimes,
no em facis promeses
ni juraments d'amor.
Obre les mans
i deixa que les ompli
de fervorós present.

Vull lliurar-me

Vull lliurar-me
perquè sé que m'esperes,
però no goso trencar
aquest teu-meu silenci.
Potser l'alba,
amb la seva saviesa,
trobarà la porta
del clos de les paraules.

Carme Tulon

Aquests poemes corresponen al capítol *A mig dir* del llibre recentment publicat titulat *Combat de silencis*.
Editat per El Cep i la Nansa, Edicions.

SAFRÀ   ***CROCUS SATIVUS***

Sinonímia: safranera

Família: iridàcies

Descripció: planta herbàcia, bulbosa i perenne, d'una alçada d'entre 10 i 25 cm, i de fulles de 6 a 10 cm de llargada. Flors de sis pètals de color violaci, amb 3 estigmes de color groc intens a vermell que constituïran l'espècia.

Localització: té l'origen a l'Àsia Menor, però el seu cultiu s'ha estès per l'àrea mediterrània. Viu en terrenys tous i amb forta insolació. Es poden trobar exemplars salvatges, tot i que el safrà comercialitzat prové d'un híbrid estèril que cal reproduir mitjançant el bulb.

Propietats: s'usa com a condiment (espècia); en medicina s'està investigant com a remei per a l'arteriosclerosi i la regulació del colesterol.

Recol·lecció: fulles i flors neixen a la primavera de forma paral·lela, però les fulles s'assequen al final d'aquella, i les flors no es desenvolupen fins a la tardor, que és quan es pot recol·lectar el safrà.

LLIRI BLAU   ***IRIS GERMANICA***

Sinonímia: lliri, lliri morat, lliri pasqual, gínjol blau

Família: iridàcies

Descripció: planta de fulles llargues en forma de cinta de 35-45 cm de llarg i de color verd clar. Grans flors perfumades, generalment de color porpra o violeta en les formes espontànies, però de colors diversos en les formes cultivades. Es reproduïx a partir del rizoma i els bulbs.

Localització: és d'origen europeu, i viu bé en sòls fèrtils, calcaris i amb poc estancament d'aigua. És força resistent a les glaçades.

Propietats: s'usa en perfumeria i en l'elaboració de licors, però tradicionalment s'ha utilitzat com a purgant i purificant de la sang.

Recol·lecció: el rizoma i els bulbs es recol·lecten a la tardor i es deixen assecar abans de ser utilitzats.

SAFRÀ *CROCUS SATIVUS*

LA PLANTA

LA FLOR

LLIRI BLAU *IRIS GERMANICA*

LA PLANTA

LA FLOR